

МИНИСТЕРСТВО
НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР
ПО ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ
И АНАЛИЗИ

ОТЧЕТ
ЗА ИЗВЪРШЕНА
ДЕЙНОСТ
ПО НАЦИОНАЛНАТА
ПРОГРАМА ЗА
ПРЕВЕНЦИЯ НА ХНБ
ПРЕЗ 2023 г.

София, 2024

ОСНОВНИ НАСОКИ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА

1. УПРАВЛЕНИЕ И КООРДИНИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА
2. РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ НАМАЛЯВАНЕ НА ФАКТОРИТЕ НА РИСКА, ВОДЕЩИ ДО ХНБ:
  - Повишаване на нивото на информираност, обучение и включване на населението в дейности по програмата;
  - Изграждане на капацитет и умения за консултиране и подкрепа у медицински и немедицински специалисти;
  - Включване на структури от здравната система, обществени структури и общности в дейности по програмата;
  - Законодателство.
3. РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАННО ОТКРИВАНЕ НА ВОДЕЩИТЕ ХНБ
4. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА
5. ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ ПО ПРОГРАМАТА
6. ПРОБЛЕМИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ТЯХНОТО ПРЕОДОЛЯВАНЕ

1. УПРАВЛЕНИЕ И КООРДИНИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА

Във връзка с управлението и координирането на дейностите по Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести (НППХНБ) 2021-2025 г., през 2023 година *са проведени:*

- *Национална среща* на регионалните координатори на НППХНБ, експерти от МЗ и НЦОЗА за отчет за дейността на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести през 2022 г. с представяне на добри практики при реализирането на дейностите по места от определени РЗИ, както и с успешни практики и мерки в глобален мащаб за ограничаване на факторите на риска за здравето на населението.

- Проведено е *заседание на Националния програмен съвет* на Националната програма за превенция на ХНБ 2021-2025 г. за обсъждане и оценка на резултатите, постигнати през 2022 г. и представяне на предстоящите дейности през 2023 г. На заседанието присъстваха 17 представители от различни институции и организации (МЗ, НЦОЗА, ММС, МЗХ, МОН, МОСВ, БЛС, НСОРБ и др.), както и клинични експерти в областта на хроничните незаразни болести.

- *Кръгла маса* „Междусекторното сътрудничество при реализацията на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести“ с участието на представители на държавни институции и ведомства (МЗ, ММС, МЗХ, МОН, РЗИ и др.) и експерти в областта на хроничните незаразни болести от НЦОЗА. Представени бяха целите, задачите и дейностите на Националната програма по четирите основни рискови фактори (нездравословно хранене, употреба на алкохол, тютюнопушене и ниска физическа активност). Проведена е дискусия, на която са обсъдени съществуващите проблеми, свързани с междусекторното сътрудничество. Дадени са препоръки за оптимизиране на дейностите с партньорите по Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести.

- *Две работни срещи* с представители на Министерство на здравеопазването и Националния център по обществено здраве и анализи, свързани с планираните през 2023 г. дейности по програмата и организацията и провеждането на ученическия конкурс „Посланици на здравето“.

- *Национална информационна среща* за повишаване капацитета на специалистите от РЗИ в областта на здравословното хранене и физическата активност с участието на представители на МЗ, НЦОЗА, РЗИ и община Велико Търново. Експерти

на НЦОЗА представиха успешни практики, политики и стратегии за здравословно хранене и повишаване на физическата активност в ЕС и в България; актуална научна информация за нездравословното хранене и ниската физическа активност като основни поведенчески фактори на риска за здравето на българското население, както и добри практики и практически подходи за оценка и контрол на физическата активност и за оценка на храненето в организирани детски колективи.

- През годината са проведени и работни срещи на областните програмни съвети по текущи въпроси и дейности на програмата.

2. РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ НАМАЛЯВАНЕ НА ФАКТОРИТЕ НА РИСКА, ВОДЕЩИ ДО ХНБ

Повишаване на нивото на информираност, обучение и включване на населението до 19 г. в дейности по Програмата

През 2023 година в страната са реализирани редица дейности по промоция на здраве и профилактика на болестите сред деца и млади хора до 19 години, насочени към ограничаване на рисковите фактори, свързани с начина на живот (тютюнопушене, нездравословно хранене, ниска физическа активност, употреба и злоупотреба на алкохол); биологичните фактори на риска за хронични незаразни болести – повишено артериално налягане и затлъстяване; пътнотранспортен травматизъм и други.

Използвани са традиционните *образователни методи и форми на обучение*: курсове, семинари, беседи/лекции, дискусии, тренинги, аудио- и видеоклипове, видеопокази, индивидуални обучения, тематични дни, конкурси, изложби, спортни и туристически прояви и *начини на разпространение на здравна информация*: телевизионни (ТВ) и радиопредавания, публикации в пресата и интернет, пресконференции, създаване и разпространение на печатни материали със здравно-образователен характер.

Ограничаване на тютюнопушенето

Регионалните здравни инспекции традиционно отбелязват два световни здравни дни: 31 май – Световен ден без тютюнопушене, под наслов за 2023 година „Отглеждайте храни, а не тютюн!“ за спиране субсидиите за тютюнопроизводство и подпомагане на тютюнопроизводителите да преминат към отглеждане на по-безопасни, полезни и

здравословни култури и 16 ноември – Международен ден без тютюнопушене със съвместна инициатива на МЗ и Сдружение „България без дим“- „Национално предизвикателство: Да спечелим заедно: един месец без никотин!“.

В тези дни обществото се информира за рисковете от употребата на тютюневи и свързани с тях изделия, с тактиките и стратегиите на тютюневите компании, с дейностите за противодействие на тютюневата пандемия и какво хората по света могат да направят, за да заявят правото си на здраве и здравословен живот и да защитят бъдещите поколения. Призовава се всеки пушач да се опита да постави началото на отказване от тютюнопушенето в името на собственото си здраве, както и здравето на близки и приятели, които присъстват в обкръжението му като пасивни пушачи. Събитията се провеждат по цял свят, като подчертават рисковете за здравето, свързани с употребата на тютюн и тютюневи изделия, и се призовава за ефективна политика за намаляване на нивото на потребление.

Организиран и проведен е са *регионални кампании*:

Информационни кампании, целящи повишаване на информираността и нивото на знания на хора от различни възрастови и целеви групи. Те включват: обучителни дейности – *здравни беседи и лекции* за вредата от тютюнопушенето: „Тютюнопушенето – подценена зависимост“, „Децата като пасивни пушачи“, „Мотивиране за отказ от тютюнопушене“, „Вредата от употребата на наргиле, цигари и електронни нагреваеми устройства за пушене“, „Митове и факти за тютюнопушенето“, „Нови опасности от никотинсъдържащи продукти“, „Отглеждайте храни, а не тютюн!“, „Какво печелим и какво губим, когато пушим?“ и много др.; *разрешаване на казуси и дискусии* на тема „Защо не трябва да пуша?“, „Активно и пасивно тютюнопушене и вредите за здравето“ и „Тютюнопушенето и децата“; *интерактивни занимания* за групово упражняване на умения за критично мислене и повишаване на вниманието към рисковия фактор тютюнопушене с *демонстрации* на „пушещата кукла Сю“ и „пушещия робот“ за онагледяване на вредното влияние на тютюнопушенето върху белия дроб; *интерактивна игра* „Тютюнопушенето – даваш здраве, подаряваш си болест“; *видеопокази* на късометражни образователни филми и клипове: «Невидимият»; «Денят на Яна», „Всяка цигара ти вреди“, «Наргиле» и др.; *конкурси*: конкурс за рисунки с изложба на творби от АРТ Ателие „Вредите от тютюнопушенето“ и конкурс за изработка на плакат „Не погубвай живота си с тютюнопушене“; *други инициативи* „Избери спорта, а не цигарите“ и междучасия по паралелки с разговори и дебати за вредата от бездимните цигари; *празници* за най-малките, включващи пъзели, лабиринти,

книжки за оцветяване, приказки, стихотворения, куклен театър, *иновативни дейности*: интердисциплинарен урок по български език и литература, география и химия на тема: Романът „Тютюн“. Интерпретация в XXI век“ с дискусия на човешките взаимоотношения и здравните последици от употребата на тютюн.

Проведени са *тематични дни* със събития и *акции* за разпространение на здравно-образователни материали в детски градини и училища; образователни акции на открито, включващи: изнесен на места мобилен Консултативен кабинет за отказ от тютюнопушене (ККОТ) в средни училища и професионални гимназии с проведени *скринингови кампании* с участието на млади хора за измерване на въглероден монооксид в издишан въздух с апарат (Smoker lyzer) и определяне на степента на никотинова зависимост; *ателиета с интерактивни игри* – сглобяване на пъзели, рисуване на асфалт, *състезателни игри* с родители, педагози, медицински специалисти, в *социалната мрежа „Фейсбук“* се публикуваха интернет-послания с мотото „Стоп на тютюнопушенето!“, „Аз не пуша, не пуши и Ти-Предай нататък!“, „Повишен контрол и превенция за ограничаване на тютюнопушенето!“, *тематични инициативи* – маратон на четенето с текстове за здравето, филмова вечер с филми, посветени на здравето, куиз вечер с въпроси по фактори на риска.

С партньорството на Национална асоциация за профилактика на белодробните болести, сдружение “България без дим”, МЗ и НЦОЗА е организиран концерт на открито на стадион “Академик” с любими поп изпълнители. НЦОЗА участва с щанд за разпространение на здравно-образователни материали по темата и разпространение на подписката на Европейска гражданска инициатива “Първо европейско поколение без тютюн и околна среда – чиста от тютюн”.

Сред учениците са реализирани *регионални образователни проекти*: *проект* „Детско полицейско управление“ с образователни дейности, изготвяне на есета, стихотворения, рисунки, истории, мисли, създаване на здравно-информационни кътове, *проект* „Независимите“ с разработването на две „здравни въртележки“ под мотото „Забавление без употреба на тютюн и алкохол“ и *състезателни игри* за превенция на зависимостите; *проект* „Модерен и успешен ти бъди – тютюнопушенето и алкохола ограничи!“ с конкурс за детска рисунка.

Разпространени са информационни материали – брошури: „Защо животните не пушат?“, „Нашето здраве в нашите ръце“, „Вредата от пасивното тютюнопушене“, книжка „Моля не пушете“, „Оцвети и помисли!“, дипляни: „Аз приех това предизвикателство“, „Вредата от употребата на наргиле и цигари“, „10 стъпки за

отказване от тютюнопушене“, флаер „Тютюнопушенето е враг на здравето“, листовки: „Как да откажем цигарите?“, „Потърсете помощ! Стоп на тютюнопушенето!“, стикери, плакати и др.

Общо за периода, по фактор «Тютюнопушене» са организирани и проведени 98 кампании с 53 масови прояви и 55 мероприятия за отбелязване на световни, международни и тематични дни. Излъчени са: 35 ТВ- и 57 радиопредавания, 469 видеоклипа, аудиоклипа и видеопокази; публикувани са 70 материала в пресата, 177 – в интернет; изнесени са 644 лекции и беседи (с 13031 участници); 49 семинара (с 1385 участници), 189 тренинга (с 2379 участници), 209 дискусии (с 3137 участници), 305 индивидуални обучения и консултации. Проведени са 4 проучвания с 1380 участници. Разработени и отпечатани са 3 заглавия на здравно-образователни материали, в тираж 580 броя. Разпространени са 16655 броя материали (брошури, дипляни, стикери и др.) (Таблица 1).

Таблица 1. Здравнообразователна дейност по факторите на риска за ХНБ сред население до 19 г. през 2023 г.

№	ДЕЙНОСТИ	ТЮТЮНОПУШЕНЕ		АЛКОХОЛ		НИСКА ФИЗИЧЕСКА АКТИВНОСТ		НЕЗДРАВΟΣЛОВНО ХРАНЕНЕ	
		Брой		Брой		Брой		Брой	
1.	Кампании	98		37		49		39	
2.	Световни/тематични дни	55		17		41		54	
	Медийни изяви:								
3.	ТВ предавания	35		6		17		32	
4.	Радиопредавания	57		17		35		48	
5.	Видеоклипове	6		3		2		5	
6.	Аудиоклипове	3		0		0		2	
7.	Публикации в пресата	70		52		46		75	
8.	Интернет публикации	177		140		136		176	
9.	Пресконференции	0		1		4		0	
10.	ЗОМ - брой заглавия/тираж	3	580	5	420	11	160	6	1700
11.	ЗОМ - брой разпространени материали	16655		12671		9511		15966	

	Обучителни дейности, реализирани от РЗИ:	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица
12.	Курсове	0	0	0	0	0	0	1	28
13.	Семинари	49	1385	36	1044	1	47	26	546
14.	Лекции/беседи	644	13031	552	11194	447	8703	708	13197
15.	Дискусии	209	3137	221	3208	230	3083	246	4033
16.	Тренинги	189	2379	140	1658	120	993	179	1945
17.	Видеопокazi	453	5661	253	3974	189	1990	298	4475
18.	Индивидуални обучения/консултации	305	305	19	19	19	19	19	19
	Други дейности:								
19	Масови прояви	53	5691	46	5224	70	7944	37	4187
20	Проучвания	4	1380	3	5745	4	890	15	2471

Ограничаване на злоупотребата с алкохол

Организиран и проведен е са **информационно-образователни кампании**: *Февруари – месец на трезвеността и кампания под наслов „Един здравен час“* за повишаване информираността на населението относно здравния риск от употребата и злоупотребата с алкохол, алкохолната зависимост и нейните здравни, социални и икономически последици и възможностите за справяне със ситуацията, водещи до злоупотреба с алкохол.

Кампаниите включват *лекции и беседи*: „Алкохол и влиянието му върху човека“, „Употреба и злоупотреба с алкохол – вреди и последици“, „Вредата на алкохола при подрастващите“, „Ти избираш!“, „10 истини за алкохола“, „Алкохолни и наркотични зависимости“, „Алкохолът и младите хора“; *интерактивни занимания*: работа по групи, разрешаване на казуси, разиграване на ситуации и различни техники на взаимодействие с *демонстрации на алкоочила*, симулиращи алкохолно опиянение; провеждане на *семинари и дискусии* сред ученици и деца в неравностойно положение от Кризисен център за деца, жертва на насилие и Комплекс за социални услуги и *видеопрожекции*: „Алкохолът – разказ от другата страна на зависимостта“, „Алкохолът зад волана“ и „Приказка за Зайко и Дон Алкохол“; *масови прояви* с хепънинг, състезателни игри и здравни дебати за вредата от алкохола и съответните алтернативи на поведение, прочит на приказката „Цар и пияница“, излъчване на *филмите* „42 градуса“, „Път без изход“,

„Несъобразена скорост“ и „Екстази“; *регионален конкурс за приказка с илюстрация на тема «Бистра водица – мирна главица»*. Реализиран е *регионален проект „Детско полицейско управление“* с обучения и изработване на информационни табла и кътове с *медийна кампания* по темата, включващи регионалните средства за масова информация.

Реализирани са и *кампании* със съвместни инициативи на РЗИ, Регионално управление на образованието, БЧК, Съюз на българските автомобилисти, Детска педагогическа стая, органите на МВР по повод *Европейския ден за пътна безопасност – 25 юли, Европейската седмица на мобилността 16-22 септември* и отбелязване на *Европейски ден без загинали на пътя – 20 септември, ежегодни инициативи на Европейската комисия за устойчива градска мобилност*, като на редица места са *разпространени здравно-образователни материали* по темата, проведени са *видеоуроци* „Колко е опасен алкохолът зад волана“ и *обучения*: „Влияние на алкохола върху пътнотранспортните произшествия“, „Вредата от алкохола“, „Шофиране в нетрезво състояние“, издаване и разпространение на материал „Алкохолът е лош шофьор“, *конкурси за рисунка* и изложба на тема „Вредите от тютюнопушенето и въздействието на алкохола“ с презентацията „Път без изход – шофиране след употреба на алкохол“, инициативи „Здраве на открито“ и „Безопасна ваканция“, с демонстрация на алкоочила и спортни игри и физически упражнения, като алтернативни действия на употребата на алкохол.

За периода по фактор «Алкохол» са организирани и проведени 37 кампании, тематичните дни са отбелязани със 17 събития и 46 масови прояви с 5224 участници. Излъчени са: 6 ТВ и 17 радиопредавания, 256 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 52 материала в пресата, 140 – в интернет; изнесени са 552 лекции и беседи (с 11194 участници); проведени са 36 семинара (с 1044 участници); 140 тренинга (с 1658 участници); 221 дискусии (с 3208 участници); 46 индивидуални консултации. Проведени са 3 проучвания с 5745 участници. Разработени и отпечатани са 5 здравнообразователни материала с тираж 420 бр. Разпространени са 12671 бр. (методични помагала, дигитални, плакати, стикери и др.) (Таблица 1).

Здравословно хранене и борба със затлъстяването

Организирани са *традиционни кампании* за отбелязване на: *Европейски ден за борба със затлъстяването (19 май)* и *Световния ден за борба със затлъстяването (11 октомври)*, *Седмица за борба със затлъстяването (м. ноември)*; *Световен ден на прехраната (16 октомври)* и *Европейски ден за здравословно готвене и хранене (8*

ноември). В реализацията на тези проекти са включени **редица инициативи**: *спортни празници* под мотото „Спортувайте за здраве“ и „Силни, здрави, отговорни“ със състезателни игри, танци и демонстрации на спортисти; *кулинарно шоу* „Готвим заедно здравословно“ с викторини, презентации, кулинарни работилници и щандове, *Празник на здравословното хранене* с „Фестивал на витамините“, празник „Есенен базар“, викторини и тестове по темата, презентации на тема „Затлъстяване и как можем да го избегнем“; *Училищен мост* – междуучилищен дебат под надслов „Вдъхновението да учиш за храната“ с участието на родители и педагози, *кулинарна работилница* за ученици с професионално образование, *изработване* и *изложби* на плакати, постери, рисунки за правилен хранителен режим, **тематични дни** по теми: „Ден без захар, газирани и пакетирани стоки“, „Да разчетем етикета“, „Култура на хранене-организиране на приятна обстановка, музика, облекло“; *интерактивни обучения*, „Здравословно междучасие“, „Плодови олимпиади“, изложби на здравословни храни.

Разработени и реализирани са **регионални проекти**: „**Сладко и полезно**“ с демонстрация на приготвяне на здравословни храни, включващи пчелен мед; „**Достъп до добра храна**“, проведен в средни училища с готварски профил, на тема разумното използване на хранителните ресурси. Младите готвачи дискутираха върху предизвикателствата, представени във *филма* „*Да отгледаш промяната*“, за ползите от здравословната храна и за изграждането на хранителни навици; „**Здравословно хранене и физическа активност**“ с кулинарен конкурс за готвачи в детски и учебни заведения за приготвянето на здравословни храни по интересни авторски или популярни рецепти, с включена изложба за детски рисунки по темата и лекция пред родители, педагози, педиатри и гости на събитието на тема „Съвременни изисквания за здравословно хранене“ с гост-лектор проф. д-р Веселка Дулева, НЦОЗА. В рамките на проекта е реализирана **инициативата** „**Тайните на великденската трапеза**“, под мотото „Великденски природни багри“, в чест на християнския празник с изработване и изложба на великденска декорация с естествени материали; великденски козунак и великденски курабии от тефтерите на баба; „Шарена багрилница“ – боядисване на яйца с естествени бои от природата и организирани **ателиета** за изработка на празнични картини от зърнени култури.

За най-малките са проведени интерактивни **здравни празници** на тема „Аз знам какво да ям!“ и „Хранене, спорт, здраве!“ с приготвяне от децата на „плодови острови“, интерактивни обучения, рисуване, приложения и моделиране от пластелин на плодове и зеленчуци; изработване на „кошници на здравето“ с плодове и зеленчуци, здравословна

пирамида, ролеви игри „Полезно-неполезно“ и „Съставете здравословно меню“; **конкурс за детска рисунка** на тема „Храната е здраве“; **кампания** по теми: „Есенно изобилие от плодове и зеленчуци“, „Тиквата – царица на есента“, „Без риба и море не можем“, „Етикет и култура на детското хранене“, „Есен от мистична Странджа“; първото издание на „**Олимпиада на здравословното хранене**“ за децата от детски градини и родители **по проект** „Храни се здравословно = Живей здравословно“!

Наред с тези инициативи и събития са проведени **образователни кампании**, насочени към здравословното хранене на децата и учениците: „Здравословно хранене“, „Бъди здрав – храни се здравословно“, „Последици от нездравословното хранене. Хранителни разстройства“, „Енергийни напитки“, „Здравословен хранителен режим“, „Пирамида на здравословното хранене“, „Хранителни дефицити“, „Наднормено тегло и хранене“, „Не яж „боклуци“, яж зеленчуци“, „Хранене и зъбна профилактика“, „Принципи на здравословното хранене“ и много други.

Излъчвани са **образователни филми** по темата: „На борба със затлъстяването“, „Пет ключа към по-здравословни храни“ и др. Популяризирани са **препоръките за здравословно хранене**.

По фактор «Нездравословно хранене» общо са организирани и проведени 39 кампании, отбелязани с 37 масови прояви и 54 тематични дни за световни и европейски здравни празници. Излъчени са: 32 ТВ предавания, 48 радиопредавания, 203 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 75 материала в пресата, 176 – в интернет; изнесени са 708 лекции и беседи (с 13197 участници); 26 семинара (с 546 участници), 179 тренинга (с 1945 участници), 246 дискусии (с 4033 участници), 19 индивидуални обучения и консултации. Проведени са 15 проучвания с 2471 участници. Разработени и отпечатани са 6 здравно-образователни материала с тираж 1700 броя. Разпространени са 15966 броя материали (дипляни, плакати, стикери) (Таблица 1).

Повишаване на физическата активност

Реализирани са значителен брой инициативи и образователни дейности и за повишаване на знанията и мотивацията на младото население за редовна физическа активност и спорт, укрепващи здравето.

Отбелязани са *Световен ден на физическата активност (10 май)*, *Европейска седмица на физическата активност и спорта (23-30 септември)* и *Европейски ден на спорта в училище (29 септември)*. Повишаване на информираността, насърчаване и редовно участие в спорт са основните цели на инициативите. Организирани са *спортни*

празници на открито под наслов „Спорт и здраве“, „Спортувайте за здраве“, „Движението – това е здраве!“, „Шеметна надпревара“ със спортни, щафетни и забавни игри; традиционна кампания „Движи се и победи!“ и спортна проява под мотото “Заедно по-здрави“, *масови мероприятия със спортно-тренировъчен характер* с физкултурни занятия в зала. Проведени са инициативи в партньорство със *спортни и туристически клубове*: спортни състезания от различен характер, игри на открито със състезателен и развлекателен характер – щафетни игри, народна топка, скачане с чували, теглене на въже, първенство по волейбол и тенис на корт, мини спартакиада „Да спортуваме заедно“; „Музикално междучасие“ със забавни игри и народни танци; туристически походи по маршрут „Пътека на здравето“; *Обучителни мероприятия* в клас: „Физическа активност“, „Бъди здрав, спортувай редовно“, „Спорт и здраве“, „Компютърът и детето“, „Здравословен начин на живот“, „Хранене и спорт“, „Гръбначни изкривявания: Да се предпазим от травми“, „Движението – източник на здраве и дълголетие“, изложени са информативни табла в изложбена зала и здравни кътове.

С партньорството на общините и с присъствието по места на изявени спортисти от висок ранг се реализират ***редица местни проекти***: *Общински ученически игри* със състезания по тенис на маса, хандбал, шахмат, футбол, волейбол, баскетбол, бадминтон и лека атлетика зала и спектакъл по артистично плуване “История за танца за времето и водата”; *Регионален проект „Физическа активност и превенция на затлъстяването на деца от предучилищна възраст в ДГ“*, с реализирани обучителни и практически превантивни занятия за формиране на осъзнато здравословно поведение, с проведени тренинг-упражнения по шопски танци, спортни игри, водни закалителни процедури, велосъстезание и съревнования с тротинетки; *Проект „Лятна академия на открито“* с образователни, физкултурни мероприятия и състезателни дейности, излъчване на филми и много други. Организиран са *медийни кампании* – участия в интервюта, радиопредавания и предавания по местните ТВ, фейсбук страници и други сайтове – за популяризиране на световния и европейските здравни дни и инициативи.

Участие в Европейска седмица на спорта „BeActive“ - инициатива на Европейската комисия за насърчаване на спорта и физическата активност на гражданите на ЕС. В рамките на инициативата се проведе за поредна година *Спортен панаир и Нощ на спорта*, на които спортните федерации и клубове представиха различни видове спортове на демонстрационни площи. Спортното събитие е насочено към подрастващи, ученици, родители и активни хора от различни възрастови групи, като целта е

посетителите да имат възможност да установят пряк контакт със спортисти и треньори и да получат информация на място за определен спорт, към който проявяват интерес. НЦОЗА взе участие в мероприятиято чрез представянето на *информационен щанд* на образователни материали, свързани с опазване на общественото здраве, здравословното хранене, превенция и борба със зависимостите (алкохол, тютюнопушене) сред младите хора.

По фактор «Ниска физическа активност» общо са организирани 49 кампании, тематичните дни са отбелязани с 41 събития и 70 масови прояви с 7944 участници. Излъчени са: 17 ТВ и 35 радиопредавания, 191 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 46 материала в пресата, 136 – в интернет; изнесени са 447 лекции и беседи (с 8703 участници); проведен е 1 семинар (с 47 участници); 120 тренинга (с 993 участници); 230 дискусии (с 3083 участници); 19 консултации. Проведени са 4 проучвания с 890 участници. Разработени и отпечатани са 11 здравнообразователни материала в тираж 160 броя. Разпространени са 9511 броя материали (методични помагала, дигитални, плакати, стикери и др.) (Таблица 1).

Продължава дейността на *националния ученически конкурс «Посланици на здравето»*. Конкурсът се организира за петнадесети път в рамките на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести, по инициатива на Министерството на здравеопазването и в партньорство с Национален център по обществено здраве и анализи, Министерство на образованието и науката, Министерство на културата, Министерство на младежта и спорта, Министерство на околната среда и водите, Офиса на СЗО за България и Български червен кръст. Той е продължение на стартирания през 2008 г. ученически конкурс „Проектът на нашия клас – за живот без тютюнев дим“, провеждан в рамките на Националната програма за ограничаване на тютюнопушенето на Р България 2007-2010 г. и се провежда в подкрепа на здравословния начин на живот на младите хора, с цел превенция на поведенческите рискови за здравето фактори, свързани с нездравословното хранене, ниската физическа активност, злоупотребата с алкохол и тютюнопушенето.

Конкурсът „Посланици на здравето“ се отнася за трите възрастови групи: 1-4 клас, 5-7 клас и 8-12 клас и включва две тематични области: 1) ограничаване на тютюнопушенето и злоупотребата с алкохол и 2) здравословно хранене и физическа активност. Дейностите се провеждат през цялата година от м. март до м. ноември.

В проектите са реализирани интерактивни дейности за ограничаване на рисковите за здравето фактори, които включват електронни приложения, интернет

сайтове и електронни книги за здравословно хранене, спортни прояви – състезания и турнири; туристически и екопоходи; ролеви игри; дебати и дискусии; сътрудничество и работа в екип между поколенията с цел запазване на българските традиции; почистване на замърсени райони в различни населени места в страната и др.

Общият брой на проектите, които са финализирани успешно през 2023 година, е **28**, като в категорията от 1-ви до 4-ти клас – 7 проекта; от 5-и до 7-и клас – 12 проекта и от 8-и до 12-и клас – 9 проекта. Министерствата партньори на инициативата класират по 3 призови места във всяка възрастова група, като МЗ, Офисът на СЗО за България и БЧК връчват и една специална награда.

Класираните участници получиха грамоти и предметни награди, изпратени до директорите на техните училища.

Извършената дейност по четирите фактора на риска за млади хора до 19 години е следната: Организиран и проведен са общо **223 кампании**, отбелязани със 167 събития и 206 масови мероприятия (23046 участници) по повод на световни, международни и тематични дни и празници. Излъчени са: 90 ТВ предавания, 157 радиопредавания, 1214 видеоклипа, аудиоклипа и видеопокази, публикувани са 243 материала в местни и централни вестници, 629 – в интернет; Има организирани 5 пресконференции във връзка с младежки здравни прояви; изнесени са 2351 лекции и беседи (с 33636 участници); 906 дискусии (с 13461 участници); 1 обучителен курс (с 28 участници), 112 семинара (с 3022 участници); 628 тренинга (с 6975 участници); 362 индивидуални обучения и консултации. Разработени и отпечатани са 25 здравно-образователни материала с общ тираж 2860 броя. Разпространени са 54803 бр. материали (методични помагала, дигитални, плакати, стикери, календари и др.) (Таблица 1).

Повишаване на нивото на информираност, обучение и включване на населението над 20 г. в дейности по Програмата

И през 2023 година дейностите за повишаване на нивото на информираност на населението над 20 г. традиционно са насочени към: промоция на здравето; намаляване нивото на поведенческите, биологичните и социалните фактори на риска (тютюнопушене, нездравословно хранене, ниска физическа активност, злоупотреба с алкохол, повишено артериално налягане, затлъстяване, повишена кръвна захар и др.),

също и към образование на населението за превенцията на хронични незаразни болести (сърдечносъдови заболявания, злокачествени новообразувания, диабет тип 2, ХОББ).

Ограничаване на тютюнопушенето

Реализирани са редица мероприятия за отбелязване на тематичните дни: **обучителни дейности: семинари** с медицински специалисти и студенти от факултет „Обществено здраве и здравни грижи”, Медицински колеж и лекарски асистенти на тема „Рискови за здравето фактори, превенция на ХНБ и ролята на медицинския специалист“, „Употреба на тютюневи изделия и методи за отказване на тютюнопушенето“, „Профилактика на ХНБ“; **обучителен курс** на тема “Психология и медицина в грижа за общественото здраве“ пред аудитория от училищни психолози, студенти психолози, студенти медицински сестри и акушерки и здравни медиатори с теми: „Психологически аспекти на потребността от принадлежност към групата в тийнейджърска възраст” и „Преди да кажем „Да“ в света на тийнейджърите – зависимости и предизвикателства” – изнесени от хабилитирани лица – психолози и психотерапевти; „Тютюнът и новите „модерни“ тютюневи устройства – предизвикателство за профилактиката“, презентация от *д-р София Ангелова*, пулмолог и консултант в кабинет за отказ от тютюнопушене, председател на Националната асоциация за профилактика на белодробните болести. **Лекции/беседи:** „Рискови фактори за децата като пасивни пушачи“, „Тютюнопушенето – рисков фактор за сърдечносъдови заболявания“, „Превенция на тютюнопушенето“ сред служители и водачи на автобуси от транспортни фирми, директори на детски и учебни заведения, пенсионери, читалищни дейци, сред ромската общност.

Кампании „Имаме нужда от храна, а не от тютюн“ и „Ябълка срещу цигара“ с изследване на активни и пасивни пушачи с апарат за остатъчни количества СО в издишан въздух и консултиране на място на служители от различни институции, уязвими групи, персонал от детски и учебни заведения; оказана е **методична помощ** при организиране и провеждане на дейности на медицински специалисти, педагози, педагогически съветници, уредници на пенсионерски клубове; **масови прояви** с участието на цялото население и организиране на *отворени врати* в РЗИ за консултиране и изследване, публикуване на *материали* и *послания* в интернет пространството и в средствата за масово осведомяване; **редица инициативи:** *концерт на открито* пред зала „Фестивална“ с участието на любими български естрадни изпълнители; *кръгла маса*, инициирана от редица общини в подкрепа на училищните

настоятелства и обществени съвети към училищата на тема „Отговорни в училище“; *информационна акция* под мотото „Не пуши, подари си здраве и спечели награда!“; участие в *създаването на видеоклип* с послание „Ти избираш!“; *информационно-образователни щандове* с предоставяне на информационни материали: „Десет лесни стъпки за отказване от тютюнопушенето“, „Какво ще спечелите, ако спрете да пушите“ и „Вредата от употребата на цигари и злоупотребата с алкохол“.

Активна остава дейността на центрoвете за работа с деца и родители, центрoвете за психично здраве, пенсионерските клубове. Реализиран е *регионален проект* „Дишането е живот – действайте навреме“ с участието на Дневен център за пълнолетни лица с увреждания и с *инициативата* „Ателие за трудови умения“, включваща: благотворителен базар на произведени сувенири и разпространение на послания, стикери и материали за отказ от тютюнопушене.

По фактор «Тютюнопушене» общо са организирани и проведени 63 кампании, отбелязани с 26 масови прояви с 2345 участници и 39 други инициативи за тематични, световни и международни дни. Излъчени са: 33 ТВ предавания, 55 радиопредавания, 62 аудио-, видеопокази и видеоклипове; публикувани са 93 материала в пресата, в интернет – 115; изнесени са 187 лекции и беседи (с 2183 участници); проведени са 51 семинара (с 952 участници), 41 дискусии (с 426 участници), 38 тренинга (с 478 участници), извършени са 761 индивидуални обучения и консултации. Разработени са 2 нови заглавия в тираж 600 броя. Разпространени са 7427 броя материали (дипляни, плакати, стикери и др.) (Таблица 2).

Консултативните кабинети за отказване от тютюнопушенето (ККОТ) продължават своята работа. През 2023 година в кабинетите на РЗИ и техните изнесени форми по време на многобройните кампании са консултирани 2909 пушачи, което е повече, сравнено с предходните години (2022 г. – 2637 лица; 2021 г. – 826 лица). От всички консултирани 48 пушачи (2022 г. – 25; 2021 г. – 23) са отказали тютюнопушенето (1,7%).

Практиката за позициониране на кабинетите извън РЗИ, която се провежда традиционно по време на кампании, дава резултати. Отново и тази година предимство в дейността на ККОТ е нейната *изнесена форма* – в администрации, фирми с производствен характер, училища, на открито.

На преминалите през кабинетите пациенти е оказана консултативна помощ за отказване от тютюнопушене. На места са извършени функционални изследвания на дишането (спирометрия); създадени са здравно-образователни материали за ползата от

спиране на цигарите и вредата от тютюнопушене, справяне с абстинентните симптоми и стреса, здравословно хранене, полза от движението и др. Дейността на кабинетите за отказване от тютюнопушене е популяризирана сред населението чрез разпространение на дипляни, излъчване на реклама на кабинета и др.

Ограничаване на злоупотребата с алкохол

Проведени са **образователно-информационни кампании** за повишаване на информираността на населението, относно здравния риск от употребата и злоупотребата на алкохол, алкохолната зависимост и нейните здравни, социални и икономически последици. Реализирани са редица **мероприятия** по повод «Месец на трезвеността – месец февруари», с демонстрация на алкоочила в обществени обекти, социални заведения, пенсионерски клубове, ромски общности; раздаване на послания за вредата от алкохола, беседи, *лекции с дискусии* по теми: „Алкохол и въздействието му върху човека“, „Превенция на рискови фактори – алкохол“, „Алкохол – вреди и последици“ сред медицински специалисти, учители, родители, студенти; *семинар* на тема: „Факторите на риска за хроничните незаразни болести – алкохол“ със студенти по специалността „Инспектор по обществено здраве“ от Медицински колеж и *семинари* на тема: „Представяне на резултатите от регионално проучване „Употреба на ПАВ“ с медицински специалисти; **масови мероприятия** за отбелязване на *Седмицата на мобилността* под мотото „Без алкохол и дрога на пътя! Животът е безценен“ в автошколи, с методичното участие на автоинструктори и **акция безопасно шофиране** на открито с демонстрация на алкоочила пред обществени сгради с раздаване на информационни материали и с призив към водачите да бъдат отговорни участници в пътното движение, **тематични дни** с отбелязване на 20 септември – *Ден без жертви на пътя: инициативи с БЧК и ОДМВР* на тема „Алкохолът – рисков фактор за пътнотранспортни произшествия“ и „Бъди информиран родител. Спаси детето си от дрогата!“, както и *Световен ден на сърцето-29 септември* с участието на университетски и многопрофилни болници, медицински лаборатории и Асоциация на парамедиците за ролята на алкохола като рисков фактор и последиците от прекомерната му употреба.

През летния сезон, при проверки и в изпълнение на спазване забраната за продажба и предлагане на алкохол на непълнолетни лица, в обектите с обществено предназначение и извършване на контролна дейност по сигнали се осъществиха **дискусии и дебати с управители на обекти** и *индивидуални консултации*.

По фактор «Алкохол» общо са организирани и проведени 31 кампании, отбелязани с 13 масови прояви и 15 инициативи за тематични дни, празници и кампании. Излъчени са: 6 ТВ- и 17 радиопредавания, 54 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 20 материала в пресата, в интернет – 34; изнесени са 149 лекции и беседи (с 1928 участници); 27 семинара (с 733 участници), 15 тренинга (с 226 участника); 59 дискусии (с 503 участници); извършени са 230 индивидуални обучения и консултации. Разработени са 4 здравнообразователни материала с тираж 1300 броя. Разпространени са 3808 бр. материали (методични помагала, дигитални, стикери, календари и др.) (Таблица 2).

Здравословно хранене и борба със затлъстяването

Проведени са кампании за информиране на населението по въпросите на здравословното хранене, за подкрепа на кърменето, за борба със затлъстяването – отбелязване на Европейския ден за борба със затлъстяването – 19 май, Седмица за борба със затлъстяването – 1-вата седмица на м.ноември, Световен ден на прехраната – 16 октомври. Извършени са **обучителни дейности** сред училищни ръководства и настоятелства, кухненски персонал от детски градини, училища, социални заведения; **кръгли маси и информационни срещи** с кметове, общински служители, технолози по хранене и фирми, участващи в организираното хранене на подрастващите с дискутирани теми, свързани със здравословното им хранене и проблеми по изпълнение изискванията на действащото законодателство; **семинари** със студенти от факултет „Обществено здраве и здравни грижи“ и „Инспектор по обществено здраве“ от Медицински колеж на тема „Контрол на организираното хранене на деца и ученици“, „Диетично хранене на деца със специфични хранителни потребности и диетично хранене в болничните заведения“ и на медицински специалисти – „Здравословно състояние на децата и учениците“; **двудневен семинар** на тема „Хранене на деца със здравословни проблеми, нуждаещи се от диетично хранене в организирани детски колективи“ за директори на детски градини и детски ясли; **методична помощ** на медицински специалисти, педагози, уредници на пенсионерски клубове и граждани с цел формиране, утвърждаване и промоция на здравословен модел на хранене и нагласи сред населението; редица **инициативи**, свързани с тематичните дни: *Изнесен мобилен кабинет* в общински центрове с дейности: провеждане на обучение „Рационалното хранене – фактор за здраве и дълголетие“ и индивидуални консултации, съобразени с препоръките за здравословно хранене на населението; изследване с уред за измерване

състава на организма на целева група „работещо население“ в Областна администрация, Агенция социално подпомагане и Национален осигурителен институт и консултиране по темата за здравословно хранене; **здравно-информационна кампания**, насочена към сърдечносъдовото здраве и здравословен модел на хранене и живот с беседи, консултации, измервания на индекс на телесна маса, с участието на болнични заведения, Български лекарски съюз и Асоциация на парамедиците.

В първата седмица на м. август за 31-ви пореден път е отбелязана *Световната седмица на кърменето* с мото за 2023 година „Да направим кърменето възможно – подкрепа за работещи родители“. Това е глобална инициатива за насърчаване, подкрепа и защита на кърменето. С бременни жени и настоящи млади майки, с особено внимание към ромската общност, са проведени *информационни кампании* за популяризиране на кърменето на теми: „Здравословно хранене по време на кърмене“, „Често задавани въпроси за кърменето“, „Кърменето – стъпка по стъпка“, „Ползите от кърменето“, „Бременност, раждане, кърмене“; *медицински консултации* за преодоляване на трудностите в кърмаческия период, *юридическа консултация* „Запознаване с правата на настоящи и бъдещи майки, съгласно българското законодателство“; представяне на *практики* в подкрепа на кърменето в болнично отделение по неонатология; *кампания* с надслов „Закърмени с любов за цял живот“ в партньорство с УНИЦЕФ, Ла Лече Лига и списание „Кенгуру“; *срещи-разговор* за значението на кърменето и здравословния начин на живот; излъчване на филма „Гърдата – най-доброто“ с подкрепата на медицински центрове, Център за майчино и детско здраве, Център за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания, Алианс на българските акушерки, Център за родители Harpu tims, Училище за родители „Що е то?“, Национална асоциация „Подкрепа за кърмене“.

В подкрепа на *Световната седмица на кърменето* НЦОЗА се включи в няколко събития: изнесена публична лекция с дискусия в Поликлиника България на тема: „Здравословно хранене на бременната и кърмеща жена“ с бременни, кърмещи жени и общопрактикуващи лекари от груповата практика в поликлиниката; две срещи-лекции за бременни и родилки на тема „Начало на кърменето. Първи стъпки в кърменето“, проведени в УМБАЛ „Св. Анна“ и във Fox Book Café с индивидуални консултации на желаещите майки и бременни и отговори на техни въпроси; организирано от БАПЗГ онлайн обучение за здравни специалисти с лекция на тема

„Основни подходи при общуването с майките“ и с представени базови принципи на добрата комуникация в консултативния процес и успешни комуникативни модели.

Разпространени са здравно-образователни материали в АГ кабинетите и АГ отделенията: „Естественото хранене – добър старт в живота“, „Гимнастика за жени с нормална бременност“, Имунизационна книжка, „Здравословно хранене на кърмачетата“, „Витамини и минерали по време на бременност“, „Препоръки за здравословно хранене за населението над 18 години“, пирамиди на храненето; *тиражиране* на здравно-образователни материали: ”Лекомислено отбиване на кърмачето”, „Тютюнопушене и бременност”, „Микроелементи и витамини по време на бременността” и други. Публикувани са в сайтовете на инспекциите и СМО редица информационни материали по темата.

Таблица 2. Здравнообразователна дейност по факторите на риска за ХНБ *сред население над 20 г. през 2023 г.*

№	ДЕЙНОСТИ	ТЮТЮНОПУШЕНЕ		АЛКОХОЛ		НИСКА ФИЗИЧЕСКА АКТИВНОСТ		НЕЗДРАВΟΣЛОВНО ХРАНЕ	
		Брой		Брой		Брой		Брой	
1.	Кампании	63		31		23		50	
2.	Световни/тематични дни	39		15		27		53	
	Медийни изяви:								
3.	ТВ предавания	33		6		19		36	
4.	Радиопредавания	55		17		35		48	
5.	Видеоклипове	7		3		3		9	
6.	Аудиоклипове	1		0		0		2	
7.	Публикации в пресата	93		20		51		107	
8.	Интернет публикации	115		34		81		124	
9.	Пресконференции	0		1		4		1	
10.	ЗОМ - брой заглавия/тираж	2	600	4	1300	11	1360	3	300
11.	ЗОМ - брой разпространени материали	7427		3808		3690		9501	

	Обучителни дейности, реализирани от РЗИ:	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица	Брой	брой обхванати лица
12.	Курсове	0	0	0	0	0	0	1	28
13.	Семинари	51	952	27	733	26	668	48	1217
14.	Лекции/беседи	187	2183	149	1928	116	1560	254	4942
15.	Дискусии	41	426	59	503	58	506	116	902
16.	Тренинги	38	478	15	226	16	273	32	456
17.	Видеопокazi	54	414	51	408	34	345	50	607
18.	Индивидуални обучения/консултации	761	761	230	230	266	266	1227	1227
	Други дейности:								
19	Масови прояви	26	2345	13	1929	25	4045	29	2984
20	Проучвания	2	232	2	4724	1	132	3	856

По фактор «Нездравословно хранене» общо са организирани и проведени 50 кампании, отбелязани с 29 масови прояви с 2984 участвали и 53 мероприятия за тематични, световни и европейски дни. Излъчени са: 36 ТВ предавания, 48 радиопредавания, 61 аудио-, видеоклипа и видеопокazi; публикувани са 107 материала в пресата, в интернет – 124; проведени 254 лекции и беседи (с 4942 участници); 48 семинара (с 1217 участници), 116 дискусии (с 902 участници); 32 тренинга (с 456 участници); извършени са 1227 индивидуални обучения и консултации. Разработени са 3 заглавия на здравнообразователни материали по темата в тираж 300 броя. Разпространени са 9501 бр. материали (дипляни, плакати, стикери, календари и др.) (Таблица 2).

Повишаване на физическата активност

Проведени са *образователни кампании и тематични дни* за повишаване на знанията на обществото за здравните и социалните рискове от ниската физическа активност и популяризиране на активния начин на живот сред студенти, медицински специалисти, педагози и директори на училища, лица в неравностойно положение и пенсионерски клубове: „Движението е здраве“, „Ниска физическа активност при възрастното население“, „Физическа активност“; семинар „Рискови за здравето

фактори, превенция на ХНБ и анализ на здравословното състояние“ с медицински специалисти; **информационна кампания сред студенти и преподаватели**“, със спортна програма по футбол, крос, шафета, тенис на маса, аеробика, волейбол, теглене на въже и разпространение на информационни материали; **индивидуални консултации** и срещи-разговори с потребители и персонал от центрове за обществена подкрепа и защитени жилища, с консултиране относно здравословното хранене и физическата активност с измерване на ръст, тегло и определяне степен на затлъстяване; участие на населението в редица **инициативи: здравно-информационна кампания – „Здраве за всички**“ за отбелязване на Световния ден на движението – 10 май, Световния ден за борба с хипертонията – 17 май и Европейския ден за борба със затлъстяването – 19 май с **хепънинг** с участието на граждани във всички възрасти и раздаване на здравни материали в специално построени шатри в партньорство със Сдружение на младите лекари към БЛС, измерване на артериално налягане и ЕКГ от млади лекари-специалисти в ситуирана за целта линейка, консултации от кардиолози, ендокринолози, ОПЛ; **традиционна кампания „Движи се и победи**“, проведена за 21 път с туристически походи, физкултурни, спортни и образователни занимания, с общ брой участващи 20 002 човека, в т.ч. 463 семейства; **„Зумба марафон**” - проведен от лицензирани инструктори, с цел популяризиране на този атрактивен спорт, с предоставяне на възможност за практикуване на всички хора без възрастови ограничения; създаване на **образователна игра „Игра с рингове**“ от директори на начални училища, относно фактора на риска „физическа активност“; **националната инициатива „Познавате ли признаците на остеопорозата?**“, организирана от Асоциация „Жени без остеопороза“ със съдействието на някои РЗИ за определяне на личния риск от остеопороза и изследване на костната плътност. Във връзка с инициативата са проведени обучения и са дадени съвети за ролята на движението и здравословното хранене в превенцията на остеопорозата, с което се отбелязва Световния ден за борба с остеопорозата - 20 октомври; участие на населението в **Кампанията „Бъди активен! Be Active!**“ за отбелязване на Европейска седмица на спорта от 23 до 30 септември 2023 г., организирана от Министерството на младежта и спорта, с провеждането на спортни инициативи и събития за насърчаване на активното спортуване, подобряване на физическата активност на населението и популяризиране на здравословното хранене по места.

По фактор «Физическа активност» общо са организирани и проведени 23 кампании, отбелязани с 25 масови прояви с 4045 участника и 27 инициативи за световни и европейски дни и празници. Излъчени са: 19 ТВ предавания, 35 радиопредавания, 37 видеоклипа и видеопокази; публикувани са 51 материала в пресата, 81 в интернет; изнесени са 116 лекции и беседи (с 1560 участници); 26 семинара (с 668 участници), 58 дискусии (с 506 участници); 4 пресконференции; извършени са 266 индивидуални обучения и консултации. Разработени са 11 заглавия на здравно-образователни материали по темата в тираж 1360 бр. Разпространени са 3690 бр. материали (методични помагала, дигитални, плакати, стикери, календари и др.) (Таблица 2).

Здравнообразователната дейност на **високорисково ниво продължава**. Тя е насочена към лицата, носители на фактори на риска за ХНБ - нездравословно хранене, ниска физическа активност, тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, както и към тези, прекарали мозъчен инсулт, страдащи от диабет, сърдечносъдови, белодробни, онкологични и други заболявания. Увеличават се общините, в които функционират *Кабинети за профилактика на белодробните заболявания* с функционално изследване на дишането с виталограф, *Кабинети за профилактика на хипертонията* с измерване на кръвно налягане, тегло и ръст; *Кабинети за профилактика на затлъстяването* с уред за определяне на телесния състав: Индекс на телесна маса, процент телесни мазнини, процент скелетна мускулатура, метаболитна скорост в покой, ниво на висцеларна мастна тъкан. Добра практика са и действащите клубове – партньори по Програмата, като «Клуб на непушачите», «Клуб на хора със здравословни проблеми», «Клуб на работодателите, подкрепящи работна среда без тютюнев дим», на прекаралите инфаркт на миокарда, мозъчно-съдова болест и други хронични болести.

Извършена е здравнообразователна дейност и извън рамките на програмата, насочена към някои *специфични групи от населението*: инвалиди, бременни жени, хора в неравностойно положение и други.

▪ **Участие в Европейската седмица по общественото здраве**

За пета поредна година НЦОЗА се включи в инициативата *Европейска седмица на общественото здраве (22-26 май)*, която през 2023 г. имаше за основна тема „Обществено здраве: глобални проблеми, локални действия““. Целта на тази инициатива е да повиши осведомеността и да насърчи сътрудничеството в областта на общественото здраве в Европа.

Всеки ден от седмицата беше отбелязан с отделна тема: а) Психично здраве за всички; б) Разнообразие (различие) в здравето; в) Достъп до здравни грижи; г) Превенция и контрол на ХНБ; д) Глобални извънредни ситуации в здравеопазването и ответни действия.

НЦОЗА се включи с няколко онлайн събития, обучителен курс и други инициативи с участието на експерти и хабилитирани лица:

- Представяне на Ръководство за психо-социална подкрепа за бежанци – от екип на отдел „Психично здраве“ на хибридна среща на Работната група за психично здраве и психо-социална подкрепа – отговори на зададени въпроси;
- Уебинар на тема: *„Достъп на уязвими групи до здравни услуги“*, предназначен за здравни медиатори, с цел повишаване на компетентността им за информиране и консултиране на семействата от ромска общност за осигуряване на равен и ефективен достъп до качествено здравеопазване и подобряване на обхвата със здравни грижи и услуги, с акцент бременните жени, децата в ранна възраст с увреждания и хронични заболявания;
- Уебинар на тема *„Култура на пациентите“*. Представени са мнения и гледни точки на водещи експерти от България и резултати от национални проучвания и проекти в областта на културата на безопасността на пациентите;
- Панелна дискусия на тема *„Горещата вълна и нашето здраве – как да се адаптираме? Подтема: Изменение на климата и здравето на жените“*;
- Курс на тема *„Разпространение на факторите на риска, водещи до възникване на хронични незаразни болести в Р България“* – резултати от национално проучване – 2020. Панелна дискусия *„Рискови фактори – превенция“*;
- Изследване *„Ползи и вреди от солта“*, с цел профилактика на хипертонията – представяне на резултати;
- Консултации и измерване на телесен състав с апарат *„Танита“*.

Организатор на Седмицата е Европейската асоциация по общественото здраве с подкрепата на Европейското регионално бюро на СЗО. В тази инициатива със свои събития участваха редица институции и организации на национално и местно ниво.

Извършената дейност по четирите фактора на риска през годината е значителна. Организиран и проведен са общо 390 кампании, посветени на превенцията на хроничните незаразни болести и факторите на риска за тях, свързани с начина на живот на населението, отбелязани с 299 масови прояви с 34349 участници в

тях и с 301 събития за тематични, световни и международни дни, празници. Излъчени са: 184 ТВ предавания, 312 радиопредавания, 1428 видеоклипове и видеопокази; публикувани са 514 материали в пресата, в интернет – 983; През годината са организирани 11 пресконференции с журналисти; изнесени са 3057 лекции и беседи (с 44249 участници); проведени са 264 семинара (с 6592 участници), 1180 дискусии (с 15798 участници), 729 тренинга (с 8408 участници); 2 курса (с 56 участници); извършени са 2810 индивидуални обучения и консултации. Разработени и отпечатани са 45 заглавия здравнообразователни материали с тираж 6420 бр. Разпространени са общо 79229 бр. материали (методични помагала, дигитални, плакати, стикери, календари и др.

През 2023 година се констатира подем в реализацията на дейностите за превенция на рисковите фактори и профилактиката на хроничните незаразни болести, сравнено с 2022 г., който се наблюдава вече втора година след отмяна на епидемичната обстановка в страната, свързана с COVID-19:

- Прави впечатление подчертаното увеличаване на броя на масовите прояви, кампаниите и тематичните дни, провеждани основно със събития, свързани с отбелязване на световни и европейски здравни дни и седмици, с обхват на повече хора от всички възрасти.

- Поддържа се висока активност на комуникациите със СМО по отношение на ТВ- и радиопредавания, публикации в пресата, а също и в излъчването на аудио-, видеопокази и видеоклипове. Увеличени са и публикациите в интернет.

- От груповите обучителни форми намалява броят на семинари и курсове и се увеличава броят на лекциите/беседите и особено на дискусиите и тренингите, към които обучаваните проявяват предпочитание - почти два пъти. През 2023 г. са консултирани индивидуално около 1,5 пъти по-малко нуждаещи се от здравни съвети лица.

- Разработени и отпечатани са по-малък брой заглавия на материали, в по-малък тираж (2023 – 45 заглавия/ 6420 бр.; 2022 – 51 заглавия /9735 бр.). Разпространени са също по-малък брой ЗОМ.

Изграждане на капацитет и умения за консултиране и подкрепа на медицински и немедицински специалисти

Дейностите, свързани с изграждането на капацитет и умения за консултиране и подкрепа на *медицинските специалисти в болничната и извънболничната помощ*, се

развиват в рамките и финансовите възможности на Програмата. През годината не са проведени курсове, а семинарите са 2 с 45 обучени и 67 индивидуални обучения и консултации за разпространението на хроничните болести, факторите на риска за тях, развиването на умения за прилагане на добра профилактична практика.

Традиционно най-голяма е активността на *медицинските специалисти от детските заведения и училищата*. През 2023 г. с тях са проведени почти двукратно повече индивидуални обучения или консултации по въпроси, свързани с превенцията на ХНБ и рисковите за тяхното възникване фактори (2023 г. – 1553 бр.; 2022 г. – 801 бр.), повече са и груповите обучителни дейности: 7 курса и 45 семинара с общо 11366 участници (Таблица 3).

Таблица 3. Обучителна дейност на *медицински и немедицински специалисти, и партньори* по НППХНБ през 2023 г.

№	Дейности	Медицински специалисти от болничната и извънболнична помощ		Медицински специалисти от детските заведения и училищата		Специалисти от РЗИ		Немедицински специалисти и партньори		Общо	
		Брой	Брой обхванати лица	Брой	Брой обхванати лица	Брой	Брой обхванати лица	Брой	Брой обхванати лица	Брой	Брой обхванати лица
1.	Курсове	0	0	7	134	9	81	1	15	17	230
2.	Семинари	2	45	45	11232	11	102	43	1100	101	12479
3.	Индивидуално обучение	67	67	1553	1553	213	213	539	539	2372	2372

Повишаването на капацитета на *специалистите от РЗИ* е насочено в областта на поведенческите фактори на риска и методите за оценката на резултатите от дейностите по програмата. През годината са проведени общо 20 обучителни курса и семинара със 183 участници и 213 индивидуални обучения и консултации (Таблица 3).

За повишаване на знанията на *немедицинските специалисти и партньори по програмата* са проведени 1 курс и 43 обучителни семинара с общо 1115 участници и 539 индивидуални обучения/консултации (Таблица 3).

Общо през 2023 година са обучени почти 4 пъти повече *медицински, немедицински специалисти и партньори по Програмата* в групови и индивидуални обучения (2023 г. – 15081 лица; 2022 г. – 3880 лица).

Включване на обществени структури, общности и структури от здравната система в дейности по Програмата

Доброто сътрудничество и подкрепа на *местната законодателна и изпълнителна власт* (Общински съвет и Община) са определящи фактори в развитието на Програмата на местно ниво. В повечето области местните структури активно участват в планираните дейности, касаещи общността като цяло и решаването на отделни проблеми. Доброто сътрудничество между *административните структури* и изградената мрежа от професионалисти, както и представители на различни групи хора по възраст, етнос и социален статут дават възможност за комуникативност в изпълняване на стратегическите цели на програмата и запазване на консенсуса между органите на местната власт, държавните и общинските структури, неправителствените организации, бизнес средите и медиите.

Стабилни партньори на програмата са местните *средства за масово осведомяване*. Заедно с екипите от РЗИ те работят активно за организиране на кампаниите, световните и тематичните дни и други инициативи. Съвместно с тях са реализирани и отразени различни изяви и мероприятия.

Огромна роля имат и *другите партньори на програмата – неправителствени организации*: браншови сдружения, туристически дружества, читалища, клубове, младежки домове, както и отделни общности.

Нормализирането на епидемиологичната обстановка, свързана с COVID-19 в страната облекчава дейността на *структурите на здравната система* (МБАЛ, МЦ, ДКЦ, ПИМП, СИМП и др.) и се активизират дейностите им за повишаване на знанията и изграждане на поведение за здравословен начин на живот на населението и насочени към профилактиката и лечението на сърдечносъдовите и онкологичните заболявания, хроничната обструктивна белодробна болест, диабета, популяризирането на здравословното хранене.

3. РЕАЛИЗИРАНЕ НА ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАННО ОТКРИВАНЕ НА ВОДЕЩИТЕ ХНБ

3.1. ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАННО ОТКРИВАНЕ НА ОНКОЛОГИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ, ОРГАНИЗИРАНЕ И ПРОВЕЖДАНЕ НА СКРИНИНГ ЗА РАК НА ГЪРДАТА, РАК НА МАТОЧНАТА ШИЙКА И РАК НА ДЕБЕЛОТО И ПРАВО ЧЕРВО

Профилактиката на онкологичните заболявания е важна за ранното им откриване и своевременно лечение, с цел подобряване на прогнозата, намаляване на честотата на тежките симптоми и хронифициране на заболяването.

Предвид важността на проблема, със Заповед № РД-01-454/11.08.2023 г. на Министъра на здравеопазването, на *РЗИ-Кюстендил* е възложено да организира и проведе *популационен скрининг* за *рак на гърдата*, съставляващо дейности от раздел III от Работната програма по Приложение № 1 от Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести (НППХНБ) 2021-2025 г., съответно по т. 2.1.3 – Извършване на профилактични прегледи от специалист-мамолог и мамография на жени с фамилна обремененост и по т.2.1.1 – Организиране и провеждане на кампании, насочени към жени с фамилна анамнеза (първа линия родство-майка, сестра, дъщеря, баба) за рак на гърдата на територията на област Кюстендил.

За финансово обезпечаване на разходите по посочените дейности е предвидена **обща сума 22 000 лв.** за текущи разходи от средствата, утвърдени със Закона за държавния бюджет за 2023 г. по бюджета на Министерство на здравеопазването.

Средствата, заложиени за изпълнение на дейностите, са както следва:

№	Задача	Размер на средствата (лв.)
1.	Извършване на прегледи за рак на млечната жлеза по т. 2.1.3 от раздел 3 от Работната програма на НППХНБ	21 000
2.	Организиране и провеждане на кампании на територията на област Кюстендил по т. 2.1.1 от раздел 3 от Работната програма на НППХНБ.	1 000
	Общо	22 000

По т. 1. За извършването на профилактичните прегледи за рак на млечната жлеза с РЗИ – Кюстендил, след проведена процедура е сключен **договор** с едно лечебно заведение: медицински център „Д-р Никола Василев“ ЕООД – гр. Кюстендил (договор № РД-06-18/01.08.2023г.).

Област Кюстендил

Преглед	Изпълнител	Брой прегледи с изследвания
Рак на млечната жлеза с мамография	МЦ „Д-р Никола Василев“ ЕООД	256
Общо	1 изпълнител	256

Резултатите от прегледите и изследванията показват:

Рак на млечната жлеза (РМЖ)

Лица с наследств. обремененост (брой)	Мамографии (брой)	Резултати от изследването	Диагнози	Насочени лица за допълнителни изследвания
11	256	125 – нормална мамография 33 – мастопатия 12 - кистозна структура 18 – туморна формация 30 – уголемени лимфни възли 38 - други	125 – клинично здрав 38 – фиброзна мастопатия 15 – киста 9 – доброкачествени образувания 1 – злокачествено образувание 68 - други	36 – контролна УЗД след определен период 1 – мамография и биопсия
<i>Общо</i>	<i>256</i>	<i>125 – в норма 131 – с отклонения</i>	<i>125 – клинично здрав 131 – с диагноза</i>	<i>37 лица</i>

По т. 2. Във връзка с организацията и провеждане на скрининга, на интернет-страницата на инспекцията е публикувана информация за целите на *кампанията*, като същата е изпратена и до 17 държавни и общински организации и институции. Предоставени са *150 броя здравнообразователни материала* на здравни медиатори и образователни институции на територията на област Кюстендил. Проведени са 3 *обучения (беседи)* на 8 здравни медиатори в гр. Кюстендил и гр. Дупница на тема „*Рак на млечната жлеза. Необходимост от провеждане на профилактични прегледи, с оглед ранно откриване на онкологични заболявания на млечна жлеза. Възможност за извършване на мамографско изследване.*“ Проведено е обучение на 16 роми в гр. Дупница, на 22 медицински специалисти в здравните кабинети на гр. Дупница и двама представители на община Дупница по темата. С информационната кампания са обхванати областния център и още 17 населени места в областта.

На **РЗИ-Враца**, със Заповед № РД-01-455/11.08.2023 г. на министъра на здравеопазването, е възложено да организира и проведе *популяционен скрининг* за **рак на маточната шийка и рак на дебелото и правото черво**, съставляващи съответно дейности по т. 2.2.3 и т. 2.3.3 от раздел III от Работна програма, Приложение № 1 от НППХНБ 2021-2025 г. и организиране и провеждане на *обучения* на следните целеви групи – обучение на полово активни жени за необходимостта от ежегоден гинекологичен преглед с цитонамазка от специалист и обучение на лицата с фамилен колоректален карцином за необходимостта от провеждане на хемокулт-тест чрез профилактичен преглед при лица над 50 г., съответно съставляващи дейности по т.2.2.1 и т. 2.3.1 от раздел III от Работна програма, Приложение № 1 от НППХНБ.

За финансово обезпечаване на разходите по посочените дейности е утвърдена **обща сума 32 000 лв.** от средствата, утвърдени със Закона за държавния бюджет за 2023 г. от бюджета на Министерство на здравеопазването, дейност 467 „Национални програми”.

Средствата, изразходвани за изпълнение на дейностите, съгласно приложената план-сметка, са:

№	Задача	Размер на средствата (лв.)
1.	Извършване на прегледи за рак на маточната шийка по т. 2.2. от раздел 3 от Работната програма на НППХНБ	21 000
2.	Извършване на прегледи за рак на дебелото и правото черво по т. 2.3. от раздел 3 от Работната програма на НППХНБ.	10 000
3.	Организиране и провеждане на кампании на територията на област Враца по двата вида онкологични заболявания по т. 2.2.1 и т. 2.3.1 от раздел 3 от Работната програма на НППХНБ.	1 000
	Общо	32 000

По т.1 и т.2. След проведена процедура за избор на лечебно заведение е сключен **договор №РД-06-12/25.08.2023г.** между РЗИ-Враца и „НОВ МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТЪР“ ЕООД ВРАЦА за ранно откриване на онкологични заболявания на шийката на матката за жени с фамилна анамнеза и злокачествени новообразувания на ректосигмоидалната област за лица с фамилен колоректален карцином и организиране на кампании на територията на област Враца.

Област Враца

Преглед	Изпълнители	Брой прегледи с изследвания
Рак на маточната шийка с цитонамазка	„НОВ МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТЪР“ ЕООД ВРАЦА	302
Рак на дебелото/правото черво с изследване за окултни кръвоизливи	„НОВ МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТЪР“ ЕООД ВРАЦА	263
<i>Общо</i>	<i>1 изпълнител</i>	<i>565</i>

Резултати от прегледите и изследванията показват:

Рак на шийката на матката

Лица с наследств. обремененост (брой)	Цитонамазки (брой)	Резултати от изследването	Диагноза	Насочени лица за допълнителни изследвания
0	302	РАР I гр. – 27 РАР II гр. - 275	Ендоцервицит – 43 Ерозио на маточната шийка – 1 Киста на яйчника – 1 Миома на матката – 3 Левкоплакия на вулвата – 1 Полип на шийката на матката – 3 Чести кръвотечения – 3 Анормални кръвотечения – 1 и др. Клинично здрави - 164	Контролен преглед с цитонамазка - 14 Към ОПЛ - 43
<i>Общо</i>	<i>302</i>	<i>В норма – 27 С изменения – 275</i>	<i>164 – клинично здрави 56 – с диагноза 82 – неуточнени</i>	<i>57 лица</i>

Рак на дебелото и правото черво

Наследстве на обремененост	Бр. тестове за окултни кръвоизливи	Резултати от изследването	Диагноза	Насочени лица за допълнителни изследвания
0	263	Положителни – 20 Отрицателни – 243	Колит – 96 Карцином на ректума – 4 Анална фисура – 5 За уточняване – 12 Клинично здрави – 146	Ендоскопско изследване – 20 Консултация с гастроентеролог – 20
<i>Общо</i>	<i>263</i>	<i>В норма – 243 С отклонение – 20</i>	<i>146 – клинично здрави 105 – с диагноза 12 – за уточняване</i>	<i>40 лица</i>

По т. 3. Проведени са две здравнообразователни кампании за злокачествени новообразувания на шийката на матката и злокачествени новообразувания на ректосигмоидалната област, които включват предпечат и печат на рекламни материали (листовки и плакати), описателни брошури за отделните заболявания, изнесени прегледи в с. Лиляче – община Враца, с. Алтимир – община Бяла Слатина, с. Крушовица и с. Липница – община Мизия. Всички те са осъществени с подкрепата на кметове, лични лекари и здравни медиатори.

С цел включване на по-голям брой хора от целевите групи по програмата, РЗИ-Враца се включи в популяризиране провеждането на профилактичните прегледи чрез *разпространение на здравнообразователни материали* – плакати и листовки, издадени от лечебното заведение изпълнител, в десетте общини на област Враца. Информация за прегледите, както и промотивните материали, са публикувани на официалния сайт на РЗИ-Враца.

Установените и новооткрити заболявания са в рамките на допустимия процент, което говори за добра превенция от страна на личните лекари и специалистите акушер-гинеколози и гастроентеролози.

В изпълнение на договореностите в област Кюстендил и област Враца са извършени общо **821** профилактични прегледа със съответните изследвания, както следва:

- За рак на млечната жлеза – 256 прегледа и 256 мамографии;
- За рак на шийката на матката – 302 прегледа и 302 цитонамазки;
- За рак на дебелото и правото черво – 263 прегледа и 263 изследвания за окултни кръвоизливи.

Заключение:

Организирането и провеждането на двете скринингови кампании за ранно откриване на онкологични заболявания на гърдата, на шийката на матката и злокачествени новообразувания на ректосигмоидалната област сред здравото население са успешни, предвид обхвата на достигнатите лица – ползватели на услугата по програмата.

▪ На профилактичен скрининг за **онкологични заболявания** в областите Кюстендил и Враца от заложените общо 819 минимален брой прегледи и съответни

изследвания (256 за РМЖ; 300 за РМШ; 263 за РДПЧ по Заповедите) са проведени 821, т.е. отчита се пълен обхват и в двете области;

- За фамилна обремененост съобщават само 11 лица (прегледани и изследвани за РМЖ) или 1,3% от общо прегледаните лица. Всички прегледани за РМШ и РДПЧ не са наследственообременени;
- От извършените 256 прегледа с мамографии, 131 показват промени в структурата на млечните жлези (51,2%). На допълнителни изследвания, консултации и лечение са насочени 37 лица (14,5%);
- От извършените 302 прегледа с цитонамазки, с патологични изменения са 275 жени (91%), а с поставена диагноза са 56 жени (18,5%);
- От извършените 263 бр. прегледи с тестове за окултни кръвоизливи 20 са положителни (7,6%), с поставени диагноза са 105 лица (40%), като насочени за допълнителни изследвания и консултации с гастроентеролог са 40 лица (15,2%).
- От извършените общо 821 профилактични прегледа за онкологични заболявания – за допълнителни изследвания и консултации са насочени общо 134 лица (16,3%).

3.2. ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАННО ОТКРИВАНЕ НА СЪРДЕЧНОСЪДОВИ ЗАБОЛЯВАНИЯ

Профилактиката на сърдечносъдовите заболявания е важна за ранното им откриване и своевременното лечение, с цел подобряване на прогнозата и намаляване на хроничните състояния и честотата на тежките сърдечносъдови симптоми.

Със Заповеди РД-01-457/11.08.2023 г. и РД-01-458/11.08.2023 г. министърът на здравеопазването възлага, съответно на *РЗИ-Ловеч* и *РЗИ-Монтана*, реализиране на дейности, насочени към ранно откриване на сърдечни заболявания, както следва:

1. Обхващане на лица над 18 години от рискови групи със скринингови прегледи (дейност по т. 1.1.2 от Раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ), вкл. с измерване на артериалното налягане, изчисляване и оценка на ИТН и провеждане на изследвания, съобразно утвърдената нормативна уредба в зависимост от възрастта на лицата;

2. Насочване на лицата с висок риск към специалист кардиолог за допълнителни консултации и изследвания (дейност по т.1.1.5. и т. 1.1.6. от раздел III от Работната програма, Приложение №1 от НППХНБ);

3. Провеждане на скринингови кампании за сърдечносъдови заболявания сред групи от здравото население (дейност по т. 1.1.7. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ);

РЗИ-Ловеч сключва 2 броя договори с изпълнители на извънболнична помощ за извършване на скринингови прегледи за обхващане на лица над 18 г. и провеждане на изследвания на лица с висок риск на територията на област Ловеч: Медицински център – Троян ЕООД и Медицински център – Ловеч ЕООД. С всяко заведение е сключен договор за изпълнение на т.1 за 200 броя прегледи и за изпълнение на т.2 за 53 броя прегледи – *общо 506 прегледа.*

Преглед	Пореден №	Изпълнители	Брой извършени прегледи и изследвания
1	2	3	4
Сърдечно-съдови заболявания	1	Медицински център – Троян ЕООД	261 прегледа (скрининговите прегледи са извършени от кардиолози) 60 насочени към допълнителни изследвания
	2	Медицински център – Ловеч ЕООД	201 прегледа 56 от лицата са насочени за прегледи при кардиолог и 53 насочени към допълнителни изследвания
	Общо	Общо изпълнители – 2 бр.	Общ брой извършени прегледи 462 скринингови прегледа 116 прегледи при кардиолог; 113 лица с други изследвания

По т. 1. В изпълнение на договореностите в област Ловеч са извършени 462 скринингови профилактични прегледи на лица на възраст над 18 г. в обем, както следва: измерване на ръст, тегло, обиколка на талия, изчисляване на индекс на телесна маса, измерване на артериално налягане.

По т. 2. За насочване на лица с по-висок риск към специалист кардиолог за допълнителни консултации и изследвания са извършени 56 прегледа на високорискови лица.

Резултатите от прегледите и изследванията показват:

ЛЗ брой прегледи	Лица с наследств. обремененост (брой)	Измерване на артериално налягане (брой лица)	Изчисляване и оценка на ИТМ (брой лица)	Диагнози сърдечни заболявания По МКБ (брой диагнози)	Насочени към специа- лист, допълни- телни изслед- вания (брой)
Медицински център – Троян ЕООД 261	128	В норма 118 Над норма 143 Под норма 0	В норма 225 Над норма 21 Под норма 15	1. I20.0 Нестабилна стенокардия -3 лица 2. I25.1 Атеросклероти- чна болест на сърцето - 4 лица Общо 7 диагнози	60 лица с допълни- телни изследва- ния ASAT, ALAT, липиден профил
Медицински център – Ловеч ЕООД 201	81	В норма 132 Над норма 26 Под норма 43	В норма 76 Над норма 122 Под норма 3	1. I10 Есенциална първична хипертония - 6 лица 2. I11.0 Хипертонично сърце със сърдечна недостатъчност – 3 лица 3. I11.9 Хипертонично сърце без сърдечна недостатъчност – 71 лица 3. I20.8 Други видове стенокардия – 1 лице 4. I20.9 стенокардия неуточнена – 1 лице 5. I34.0 Митрална клапна инсуфициен- ция-1 лице 6. I48 Предсърдно мъждеене и трептене – 3 лица 7. I49.3 Преждевремен на камерна	56 лица, насочени към кардиолог 53 лица с допълни- телни изслед- вания ЕКГ

				деполяризация – 2 лица 8.150.9 Сърдечна недостатъчност – 1 лице 9.169.3 Последици от мозъчен инфаркт – 1 лице 10.121.9 Остър инфаркт на миокарда – 1 лице и др. Общо 98 диагнози
--	--	--	--	--

Възраст на лицата с установена диагноза на сърдечно заболяване по МКБ						Общ брой извършени прегледи с установена диагноза
18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	
0	1	10	25	28	34	98

По т. 3. от Заповед № РД-01-457/11.08.2023 г. РЗИ-Ловеч организира **образователни кампании на територията на област Ловеч за сърдечносъдови заболявания сред групи от здравото население.** В рамките на кампаниите са проведени дейности за превенция и профилактика на сърдечносъдови заболявания за информиране на населението за рисковете за сърдечносъдови заболявания при нездравословно хранене, ниска физическа активност, при употребата на тютюневи изделия и злоупотребата с алкохол: а) Здравно образование чрез обучителни модули със сформирани групи ученици горен курс, навършили 18 години, учители и персонал от 3 училища в гр. Ловеч на темата „Тютюнопушенето, алкохолът и сърдечносъдовите заболявания“ и измерване на кръвно налягане и пулс на учители, персонал и ученици навършили 18 г.; б) Информационна кампания за повишаване информираността на населението относно здравния риск от сърдечносъдови заболявания при нездравословно хранене и ниска физическа активност с беседи по темата „Нездравословно хранене, ниска физическа активност и сърдечносъдовите заболявания“ в 3 пенсионерски клуба в Ловешка област и измерване на кръвно налягане

и пулс; в) Изнесен здравен кабинет на открито с измерване на кръвно налягане и пулс, тегло, БМИ, процент мазнини в тялото, мускулна маса, висцерални мазнини с уред за измерване състава на тялото, с оксиметър измерване на насищане с кислород на кръвта; г) Отбелязване на Световния ден на сърцето – 20 септември с раздаване на 200 бр. ЗОМ. На интернет страницата на инспекцията и в местни медии е публикувана информация за скрининговите прегледи, кампаниите и информация за тематичния ден.

За финансово обезпечаване на разходите по посочените дейности от Програмата е утвърдена обща сума **17000 лв.** - за текущи разходи от средствата, утвърдени със Закона за държавния бюджет за 2023 г. по бюджета на Министерство на здравеопазването, дейност 467 „Национални програми”.

РЗИ	Стойност в лева за прегледи	Стойност в лева за провеждане на скринингови кампании	Общо
РЗИ-Ловеч	16 000 лв.	1 000 лв.	17 000 лв.

В изпълнение на т.1 и т.2 от Заповедта са изразходени 16 000 лв. за 518 прегледа. По т. 3 за провеждане на скринингови кампании РЗИ – Ловеч е закупила 7 бр. апарати за измерване на АН на стойност 782 лв., раздадени на училища и пенсионерски клубове, в които са проведени беседи по темата и измервания на АН, разпечатване на рекламни магнити и материали и провеждане на обучения на стойност 218 лв. По т. 3 общо са изразходени 1000 лв. В изпълнение на т.1, т.2 и т.3 са изразходени общо 17000 лв.

Заклучение:

- На проведената скринингова кампания за сърдечносъдови заболявания в област Ловеч са направени общо 518 прегледа.
- Извършено е измерване на артериално налягане (АН) на лицата и резултатите са следните: с нормално АН са общо 250 човека (48.3%); с повишено АН – 169 човека (32.6%); с намалено АН – 43 (8.3%).
- Извършени са специализирани кардиологични прегледи на 116 от участващите в скрининга, на които са направени допълнителни изследвания – ЕКГ и ЕХОКГ, ПКК,

ДКК, биохимия, липиден профил, ASAT, ALAT. На нуждаещите се лица е назначено лечение.

▪ При извършените прегледи в лечебните заведения са установени **сърдечно-съдови заболявания** със следните диагнози по МКБ: **I10** Есенциална (първична) хипертония, **I11** Хипертонична болест на сърцето, **I11.9** Хипертонично сърце без сърдечна недостатъчност, **I20.8** Други видове стенокардия, **I20.9** Стенокардия, неуточнена, **I34.1** Митрален (клапен) пролапс, **I48.0** Предсърдно мъждене; **I49.3** Преждевременна камерна деполяризация, **I50.9** Сърдечна недостатъчност, **I69.3** Последници от мозъчен инфаркт; **Общо 98 бр. диагностицирани сърдечно-съдови заболявания.**

▪ Най-често срещани сърдечно-съдови заболявания при извършения скрининг са във възрастовите групи 45-54, 55-64 и 65+ години.

РЗИ-Монтана е провел избор на лечебно заведение и е сключил договор за провеждането на не по-малко от **400 скринингови прегледа** и не по-малко от **105 прегледа от специалист кардиолог** с „АПИМПГП Хипократ ЛМЛ“ ООД, гр. Лом.

Преглед	Пореден №	Изпълнители	Брой извършени прегледи и изследвания
1	2	3	4
Сърдечно-съдови заболявания	1	АПИМПГП „Хипократ ЛМЛ“ ООД гр.Лом	404 прегледа
		Лекар специалист кардиолог, сключил Договор с АПИМПГП „Хипократ ЛМЛ“ ООД	123 прегледа
	Общо	Общо изпълнители – 1 бр.	Общ брой извършени прегледи 527

По т. 1 от Заповедта са извършени **404 скринингови прегледа** на лица над 18 г. с измерване на артериалното налягане, оценка на ИТМ и изследвания, съобразно утвърдената нормативна уредба в зависимост от възрастта на лицата: холестерол, триглицериди, HDL, LDL, креатинин, глюкоза, измерване на артериално налягане, изчисляване и оценка на ИТМ.

По т. 2. За насочване на лица с по-висок риск към специалист кардиолог за допълнителни консултации и изследвания са извършени 123 прегледа на високорискови лица след извършен скринингов преглед. На всички е направена ехокардиография.

Резултатите от прегледите и изследванията показват:

ЛЗ брой прегледи	Лица с наследств. обремененост (брой)	Измерване на артериално налягане (брой лица)	Изчисляване и оценка на ИТМ (брой лица)	Диагнози сърдечно- съдови заболявания по МКБ (брой диагнози)	Насочени към специал ист, допълни телни изследва ния (брой)
„АПИМПГП Хипократ ЛМЛ“ ООД гр. Лом.	62	В норма 310 Над норма 94 Под норма 0	В норма 149 Над норма 244 Под норма 11	1.I10 Есенциална първична хипертония - 3 лица 2.I11.0 Хипертонично сърце със сърдечна недостатъчност – 12 лица 3.I11.9 Хипертонично сърце без сърдечна недостатъчност – 199 лица 4.I20.8 Други видове стенокардия – 28 лица 5.I25.2 Стар инфаркт на миокарда – 6 лица 6.I34.1 Митрален пролапс – 3 лица 7.I35.0 Аортна стеноза – 2 лица 8.I44.7 Ляв бедрен блок – 1 лице 9.I47.1 Надкамерна тахикардия – 1 лице 10.I48.0 Предсърдно мъждене и трептене – 10 лица 11.I49.1 Предсърдна деполяризация 12.I50. Застойна сърдечна недостатъчност – 26 лица 13. R00.2 Сърцебиене – 29 лица Общо 321 бр. диагностицирани сърдечни заболявания	123 лица с Допълнит елни изследван ия – ЕКГ

Възраст на лицата с установена диагноза на сърдечно заболяване по МКБ						Общ брой извършени прегледи с установена диагноза
18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	
2	9	16	38	81	175	321

По т. 3 от Заповедта РЗИ-Монтана организира **информационна кампания на територията на областта**. В рамките на кампанията са проведени дейности за превенция и профилактика на сърдечносъдови заболявания за информиране на населението за рисковете за сърдечносъдови заболявания на тема „Рискови фактори – превенция“ с обучения в детски и учебни заведения.

За финансово обезпечаване на разходите по посочените дейности от Програмата е утвърдена обща сума **17000 лв.** - за текущи разходи от средствата, утвърдени със Закона за държавния бюджет за 2023 г. по бюджета на Министерство на здравеопазването, дейност 467 „Национални програми“.

РЗИ	Стойност в лева за прегледи	Стойност в лева за провеждане на скринингови кампании	Общо
РЗИ-Монтана	16 000 лв.	1 000 лв.	17 000 лв.

В изпълнение на т. 1 и т. 2 от Заповедта са изразходени **10 000 лв.** за скринингови прегледи с измерване на артериалното налягане, оценка на ИТМ и провеждане на изследвания, съобразно утвърдената нормативна уредба в зависимост от възрастта на лицето и извършване на прегледи от специалист кардиолог на стойност **6 000 лева** на лицата с висок риск от сърдечносъдово заболяване след извършен скринингов преглед. По т. 3 общо за провеждане на информационна кампания са изразходени **1000 лв.** В изпълнение на т. 1, т. 2 и т. 3 са изразходени общо 17000 лв.

Заклучение:

- На проведената скринингова кампания за сърдечносъдови заболявания в област Монтана са направени общо 404 скринингови и 123 специализирани прегледа с допълнителни ЕКГ изследвания.

- При скрининговите прегледи е извършено измерване на артериално налягане (АН) на лицата и резултатите са следните: с нормално АН са общо 310 човека (76,7%); с повишено АН – 94 човека (23,3%); с намалено АН – няма.

- Извършени са специализирани кардиологични прегледи на 123 от участващите в скрининга (30,5%), на които са направени специализирани допълнителни изследвания – ЕКГ и ЕХОКГ;

- При извършените прегледи в лечебните заведения са установени **сърдечно-съдови заболявания** със следните диагнози по МКБ: **I10** Есенциална първична хипертония – 3 лица; **I11.0** Хипертонично сърце със сърдечна недостатъчност – 12 лица; **I11.9** Хипертонично сърце без сърдечна недостатъчност – 199 лица; **I20.8** Други видове стенокардия – 28 лица; **I25.2** Стар инфаркт на миокарда – 6 лица; **I34.1** Митрален пролапс – 3 лица; **I35.0** Аортна стеноза – 2 лица; **I44.7** Ляв бедрен блок – 1 лице; **I47.1** Надкамерна тахикардия – 1 лице; **I48.0** Предсърдно мъждене и трептене – 10 лица; **I49.1** Предсърдна деполяризация; **I50.0** Застойна сърдечна недостатъчност – 26 лица; **ROO 2** – 29 лица. **Общо 321 бр. диагностицирани сърдечни заболявания.**

- Най-често срещани сърдечносъдови болести при извършения скрининг са във възрастовите периоди 65+, 55-64 и 45-54 години. На нуждаещите се лица е назначено лечение.

3.3. ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАННО ОТКРИВАНЕ НА ХРОНИЧНИ БЕЛОДРОБНИ БОЛЕСТИ НА ВИСОКОРИСКОВИ ЛИЦА

Във връзка с изпълнението на дейностите за 2023 г. по НППХНБ 2021-2025г., министърът на здравеопазването възлага на директора на **РЗИ-Видин** със Заповед № РД-01-453/11.08.2023 г.) и **РЗИ-Враца** със Заповед РД-01-452/11.08.2023 г.):

а) да организира и проведе прегледи за *хронични белодробни болести на високорискови лица* (т.4.2. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ) и *насочване при необходимост към специалист по белодробни болести за диагностично уточняване и провеждане на специализирани изследвания* (т. 4.5. от раздел III от Работната програма);

б) да организира и проведе прегледи на високорискови лица за ранно откриване на *интерстициалните белодробни болести* и определяне на риск за развитие на прогресивни фиброзиращи интерстициални белодробни заболявания (т. 4.6. от раздел III от Работната програма);

в) да организира и проведе при необходимост *спирометрия* на диагностицираните пациенти *с оглед определяне на прогресията* (измерване на ФВК) и КАТ промени - загуба на обем и тракционни бронхиектазии (дейност по т. 4.7. от раздел III от Работната програма);

г) да организира *кампании* на територията на област Видин за белодробни болести (дейност по т. 4.8. от раздел III от Работната програма).

За финансово обезпечаване на разходите по посочените дейности е утвърдена **обща сума по 17 000 лв. на двете РЗИ** от средствата, утвърдени със Закона за държавния бюджет за 2023г. от бюджета на Министерство на здравеопазването, дейност 467 „Национални програми”.

	Дейности	Брой прегледи/кампании	Размер на финансовите средства в лева
1.	Извършване на прегледи за развитие на хронични белодробни болести на високорискови лица, (изброени в т. 4.2 от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ), от специалист по белодробни болести за диагностично уточняване и провеждане на специализирани изследвания (по дейност т. 4.5. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);	Не по-малко от 260 прегледа	9 000
2.	Извършване на прегледи на високорискови лица от специалист по белодробни болести за ранно откриване на интерстициалните белодробни болести и определяне на риск за развитие на прогресивни фиброзиращи интерстициални белодробни заболявания (дейност по т. 4.6. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ); 2.2. Извършване при необходимост на диагностицираните пациенти на изследване спирометрия с оглед определяне на прогресията (измерване на ФВК) и КАТ промени - загуба на обем и тракционни бронхиектазии (дейност по т. 4.7. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ).	Не по-малко от 100 прегледа	7 000
3.	Организиране на скринингови кампании за белодробни болести сред здравото население (дейност по т. 4.8. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ).	Не по-малко от 2 кампании	1 000
	ОБЩО:		17 000

След проведена процедура за избор на лечебно заведение е сключен договор №РД-06-3/01.09.2023 г. между РЗИ-Видин и МЦ „Св. Димитър-гр. Видин“ ООД за изпълнение на дейностите по Програмата.

Резултатите от прегледите и изследванията в област Видин показват:

Прегледи за ХББ на високорискови лица (ХОББ и астма)

Прегледани лица (брой)	Спирометрия (брой)	Резултати от изследването	Диагноза	Извършени допълнителни изследвания
261 лица, от тях с наследствена обремененост - 143	261	Обструктивен дефект – 66 Смесен дефект – 141 Нормална спирометрия – 54	Хронична обструктивна белодробна болест – 143 Бронхиална астма – 110 Хроничен обструктивен бронхит - 8	Рентгенография на гръден кош – 17 Микробиологично изследване на храчка – 29 ДКК – 11

Прегледи за ХББ на високо-рискови лица (Пневмофибрози)

Прегледани лица (брой)	Спирометрия (брой)	Резултати от изследването	Диагноза	Извършени допълнителни изследвания
100 лица, от тях с наследствена обремененост - 0	100	Обструктивен дефект – 99 Смесен дефект – 1 Нормална спирометрия – 0	Пневмофиброза – 99 Неспецифична пневмофиброза – 1	Рентгенография на гръден кош – 15 Микробиологично изследване на храчка – 10 ДКК – 5

Във връзка с изпълнението на Договор №РД-06-3/01.09.2023 г. за периода на действие в МЦ „Св.Димитър гр. Видин“ ООД са осъществени общо **361 прегледа**. От тях – **261 прегледа за хронични белодробни болести на високорискови лица (ХОББ и астма)** и **100 прегледа за ранно откриване на интерстициалните белодробни болести (пневмофибрози)**. На всеки пациент е направена спирометрия, която показва следното: нормална спирометрия имат общо 54 лица (15%), смесен дефект – 142 лица (39,3%) и обструктивен дефект – 45,7% от изследваните лица.

Заклучение:

1. При анализ на данните от прегледите за *хронични белодробни болести на високорискови лица* (ХОББ и астма) се вижда, че делът на пациентите с ХОББ е над половината (54.8%). При тези пациенти спирометрията показва смесен дефект на функционалното състояние на дихателните пътища. Основната причина за заболяването е *тютюнопушенето* – 78% от прегледаните пациенти дават анамнестични данни за тютюнопушене. Пациентите с установена ХОББ провеждат редовно инхалаторно лечение, като екзацербациите се третират съобразно микробиологичния резултат от изследване на храчка. Осъществяването на *рентгенография* при тези пациенти е с цел скрининг за евентуална неоплазия на белия дроб при рискови лица. От останалите пациенти – 110 са с бронхиална астма – алергична и неалергична (42%), като при повече от половината се наблюдава фамилна обремененост. При 3% от прегледаните (8 пациенти) се установяват други белодробни болести (хроничен бронхит).

2. Данните от прегледите на високорискови лица за ранно откриване на *интерстициални белодробни болести* и определяне риск от развитие на прогресивни фиброзиращи интерстициални белодробни заболявания показват, че *ниито един от пациентите не съобщава за фамилна обремененост*. На всички прегледани 100 пациенти, при които се подозира пневмофиброза, е направена спирометрия, която показва рестриктивен и смесен дефект на функционалното състояние на дихателните пътища. Отчитайки голямата и нехомогенна група на нозологичните единици, обединени от термина „пневмофиброза“, с цел по-специфично диагностично уточняване, са осъществени 15 рентгенографии на гръден кош, а 10 от пациентите са насочени и осъществили компютърна томография на белите дробове с препоръка за белодробна биопсия.

3. На територията на МЦ “Св. Димитър - гр. Видин“ ООД са проведени *две скринингови кампании* за белодробни болести сред *здравото население*, като са осъществени *спирометрични изследвания* – общо 111 изследвания на желаещи граждани. Така са отбелязани празникът на гр. Видин и Международният ден за борба с ХОББ. Установени са значителен брой граждани с *абнормни показатели* – данните от проведените спирометрии показват следните отклонения: 15% обструктивни дихателни нарушения, 36% - смесени дихателни нарушения, 26% - рестриктивни дихателни нарушения, 23% - нормални спирометрии. Лицата, при които се установени смесен дефект на функционалното състояние на дихателните пътища, са насочени към специалист пулмолог за уточняване. Отчитайки високия процент пушачи сред тях

същите са насочени и за *скринингова рентгенография на гръден кош*, с цел изключване на белодробна неоплазия или друго, свързано с тютюнопушенето заболяване. Лицата с рестриктивен тип вентилаторни нарушения със съмнение за пневмофиброза са насочени за *компютърна томография* на белите дробове с препоръка за белодробна биопсия.

РЗИ Враца след процедура за избор на лечебно заведение и сключен договор с “НОВ МЕДИЦИНСКИ ЦЕНТЪР“ ЕООД – Враца, е провел скринингови прегледи за развитие на хронични белодробни болести на високорискови лица, при необходимост с извършване на спирометрия и организиране на кампании на територията на *областта*.

Резултати от прегледите и изследванията в област Враца показват:

Прегледани лица (брой)	Спирометрия (брой)	Резултати от изследването	Диагноза	Извършени допълнителни изследвания
365 лица, от тях с наследствена обремененост - 0	72	Няма отразени данни	Хронична обструктивна белодробна болест – 12 Остър бронхит – 45 Бронхиална астма – 44 Хроничен бронхит – 32 Остра респираторна инфекция – 9 Интерстициални белодробни б-ти с фиброза – 6; Карцином на бял дроб – 4; Емфизем – 4; Злокачествена неоплазия на назофаринкса – 1; Туберкулоза – 1	КАТ – 7 лица

Профилактичните прегледи за хронични белодробни болести на високорискови лица за ранно откриване на интерстициални белодробни болести са извършени от *специалист пневмология и фтизиатрия*, както следва:

- прегледи за развитие на белодробни болести на високорискови лица и насочване при необходимост към специалист по белодробни болести за диагностично уточняване и провеждане на специализирани изследвания – общо **265 прегледа**.

- прегледи на високорискови лица за ранно откриване на интерстициални белодробни болести и определяне на риск за развитие на прогресивни фиброзиращи интерстициални белодробни болести – общо **100 прегледа**.

Заклучение:

- По време на скрининговите прегледи са обхванати общо **365 лица**, като преобладават лица над 65-годишна възраст (42%), следвани от групата 55-64 г. (39%), 45-54 г. (15%) и 35-44 г. (4%).
- От извършените прегледи и изследвания се установява: общият брой лица с диагностицирани белодробни болести е 273 (74.8%), като са открити следните заболявания: Хронична обструктивна белодробна болест – 12; Остър бронхит – 45; Астма с преобладаващ алергичен компонент – 43; Хроничен бронхит – 32; Остра респираторна инфекция – 9; Интерстициални белодробни болести с фиброза – 6; Карцином на бял дроб – 4; Емфизем – 4; Злокачествена неоплазия на назофаринкса – 1; Астма - 1; Туберкулоза на бял дроб – 1;
- Проведени са 2 **кампании за ранно откриване на водещи хронични белодробни болести**, които включват издаването на рекламни материали (листовки и плакати), описателни брошури за отделните заболявания, изнесени прегледи в с. Лиляче, община Враца с подкрепата на кмета на селото, попълване на индивидуален тест за определяне на риска от ХОББ.
- С цел включване на по-голям брой хора от целевата група по програмата РЗИ-Враца се включи в популяризиране провеждането на профилактичните прегледи чрез **разпространение на здравнообразователни материали** – плакати и листовки, издадени от лечебното заведение-изпълнител, в десетте общини на област Враца. Информация за прегледите, както и промотивните материали, са публикувани на официалния сайт на РЗИ-Враца. Проведените от лечебното заведение информационни кампании са регулярно подпомагани от експерти на РЗИ-Враца в хода на тяхното изпълнение.

3.4. ДЕЙНОСТИ, НАСОЧЕНИ КЪМ РАННО ОТКРИВАНЕ НА ДИАБЕТ

С оглед изискването за съфинансиране на програмата „Европейски съюз в подкрепа на здравето“ Министерство на здравеопазването осигури финансови средства със Заповед № РД-01-612/8.11.2023 г. и възложи на **РЗИ Благоевград** да организира изпълнението на следните дейности от Раздел III, т. 3., т. 3.2., т. 3.3. и т. 3. 4. от работната програма на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021-2025 г.:

- 1) Измерване нивото на риска на лицата с повишен риск за захарен диабет: провеждане на изследвания, съгласно Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията;
- 2) Интервенция за намаляване на риска с цел превенция на развитието на захарен диабет тип 2: а) Обучение за самонаблюдение и контрол на теглото, кръвното налягане и други; б) Препоръки за начина на живот – хранене, двигателна активност, преустановяване на вредни навици, намаляване на нервно-психическото напрежение; в) Преценка на необходимостта от консултация с ендокринолог и допълнителни изследвания; г) Медикаментозна терапия при необходимост.
- 3) Провеждане на скринингови кампании за диабет тип 2 сред групи от здравото население на територията на област Благоевград.

За изпълнението на посочените дейности се утвърждава по бюджета на РЗИ Благоевград по дейност 467 „Национални програми” сумата **14 000 лв.** Средствата се изразходват по план-сметка:

№	Дейности	Размер на средствата (лв.)
1.	Измерване на нивото на риска на лицата с повишен риск за захарен диабет: провеждане на изследвания, съгласно Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията;	4 000
2.	Интервенция за намаляване на риска с цел превенция на развитието на захарен диабет тип 2: 2.1. Обучение за самонаблюдение и контрол на теглото, кръвното налягане и други; 2.2. Препоръки за начина на живот – хранене, двигателна активност, преустановяване на вредни навици, намаляване на нервно-психическото напрежение 2.3. Преценка на необходимостта от консултация с ендокринолог и допълнителни изследвания; 2.4. Медикаментозна терапия при необходимост;	6 000

3.	Провеждане на скринингови кампании за диабет тип 2 сред групи от здравото население на територията на област Благоевград.	4 000
ОБЩО		14 000

По т. 1. 4000 лв. за *провеждане на изследвания, съгласно Наредба №8 от 2016 г.* за профилактичните прегледи и диспансеризация – *подбор на лица по предварително изброени критерии за формиране на група от 20 лица с преддиабет и диабет тип 2, трикратно изследване чрез предварително заявен пакет от показатели (ПКК, урина, липиден профил, пикочна киселина, креатинин, урея, гликиран хемоглобин, орално-глюкозотолерансен тест (ОГТТ) глюкоза, ОГТТ инсулин при лицата с висок риск и консултация с ендокринолог).*

По т. 2. 6000 лв. за провеждане на *интервенции за намаляване на риска от диабет тип 2* (обучения за самонаблюдение на теглото, RR и др., препоръки за начина на живот, преценка за необходимостта от консултации с ендокринолог и допълнителни изследвания, провеждане на кръгла маса, изработване на рекламни материали) от специалисти: *лекар, кинезитерапевт и диетолог-психолог.* Извършени прегледи, изготвена програма с кинезитерапевтични упражнения за подобряване на двигателната активност и програма с хранителен режим при лица с диабет тип 2.

По т. 3. 4000 лв. за провеждане на *скринингови кампании за диабет тип 2 сред групи от здравото население – идентифициране на лицата с висок риск посредством FINDRISC.* Оценката на риска с тест FINDRISC е сред най-препоръчваните и утвърдени въпросници за оценка на риска от захарен диабет. В периода м. ноември и м. декември на 2023 г. е извършено *изследване на 270 лица във възрастов диапазон 25 – 65 години.* Предстои обработването на резултатите.

През м. декември 2023 г. е проведена *Кръгла маса „Да поговорим за диабета“*, на която е презентирал *проект „Грижа за хората с диабет тип 2“ за България*, част от Програмата *„ЕС в подкрепа на здравето“ (“EU4Health”)* за изпълнението на *проект „Намаляване на тежестта на незаразните заболявания чрез предоставяне на мултидисциплинарна интервенция с лечение в начина на живот при диабет тип 2 – CARE4DIABETES“.* Изграден на базата на добре установено сътрудничество, CARE4DIABETES обединява *12 партньори, 17 свързани лица, 1 асоцииран партньор от 12 държави* с обща цел за подобряване и насърчаване на здравето в държавите членки на ЕС чрез намаляване на тежестта на диабет тип 2 и

свързаните рискови фактори както на обществено, така и на лично ниво, чрез ефективно лечение на начина на живот и програми за обучение.

България е една от 12-те държави партньори, представлявана от МЗ, като РЗИ Благоевград е свързаното лице, което ще изпълнява дейностите по проекта. Целта е намаляване на здравното и икономическото бреме на диабет тип 2 чрез интензивни промени в начина на живот и от мултидисциплинарна гледна точка – от клинично проследяване и корекции на лекарствата, до подобро хранене, почивка, релаксация и повишена физическа активност. Екипът от РЗИ Благоевград, който ще реализира дейностите по проекта, е преминал 5-кратно онлайн обучение.

4. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА

През годината в рамките на кампании и инициативи по места са извършени анализи на факторите на риска за възникване на хронични незаразни болести (тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, нездравословно хранене и ниска физическа активност), а също и анализи от проведени измервания на количеството на въглероден окис в издишан въздух; тегло; ръст; кръвна захар и други. *Общо през годината са проведени 34 проучвания с 16430 обхванати лица и в двете възрастови групи.*

Въз основа на подадените от медицинските специалисти от здравните кабинети обобщени данни от профилактичните прегледи (извършени от ОПЛ), са изготвени и анализи за здравословното състояние на децата и учениците през учебната 2023/2024 г. Същите са предоставени на МЗ и областните администрации за информиране и предприемане на съответни мерки.

5. ФИНАНСОВИ РЕСУРСИ ПО ПРОГРАМАТА

Програмата се финансира от Републиканския бюджет. Разходването на средствата се планира всяка година, като през **2023 г.** за дейности по програмата са предоставени **190 000 лв.**

На основание чл. 25, ал. 4 от Закона за администрацията и чл. 5, т. 3 от Устройствения правилник на Министерство на здравеопазването и във връзка с изпълнението на дейностите за 2022 г. по Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2021-2025 г., приета с Решение № 552/28.07.2021 г. на Министерски съвет, средствата са изразходвани, както следва:

За дейности по раздел I. *«Управление и координиране на дейностите по Програмата»* и раздел II. *«Реализиране на дейности, насочени към намаляване на*

факторите на риска, водещи до ХНБ» от Работната програма, Приложение №1 от НППХНБ 2021-2025 г. (провеждане на национални работни срещи и семинари; дейности за повишаване на капацитета на медицинските и немедицинските специалисти и партньори по програмата; провеждане на образователно-информационни кампании по проблемите на 4-те рискови за здравето фактори – тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, нездравословно хранене и ниска физическа активност; изготвяне, отпечатване и разпространение на здравнообразователни материали и др.) от регионалните здравни инспекции и Националния център по общественото здраве и анализи са изразходвани общо **54 000 лв.**

За дейности по раздел III. *«Реализиране на дейности, насочени към ранно откриване на водещите ХНБ»*, са изразходвани **136 000 лв.**, както следва:

1. Провеждане на дейности, насочени към ранното откриване на онкологични заболявания

Със Заповед №РД-01-445/11.08.2023 г. се възлага на РЗИ-Враца:

1. Провеждане на дейности, насочени към ранно откриване на онкологични заболявания за:

1.1. Злокачествени новообразувания на шийката на матката за жени с фамилна анамнеза (първа линия родство – майка, сестра, дъщеря, баба); на полово активни жени (дейност по т. 2.2. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ);

1.2. Злокачествени новообразувания на ректосигмоидалната област за лица с фамилен колоректален карцином (дейност по т. 2.3. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ).

2. Провеждане на кампании за злокачествени новообразувания на шийката на матката и злокачествени новообразувания на ректосигмоидалната област сред групи от здравото население (дейност по т. 2.2.5. и т. 2.3.4. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ).

За посочените дейности са предоставени **32 000 лв.**

Със Заповед №РД-01-454/11.08.2023 г. се възлага на РЗИ-Кюстендил:

1. Провеждане на дейности, насочени към ранно откриване на онкологични заболявания за злокачествени новообразувания на млечната жлеза (дейност по т. 2.1. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ).

2. Провеждане на кампании за злокачествени новообразувания на млечната жлеза сред групи от здравото население (дейност по т. 2.1.6. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ).

За посочените дейности са предоставени **22 000 лв.**

2. Провеждане на дейности за ранно откриване на сърдечносъдови заболявания

Със Заповед №РД-01-457/11.08.2023 г. се възлага на РЗИ-Ловеч:

1. Провеждане на дейности, насочени към ранно откриване на сърдечносъдови заболявания за:

1.1. Обхващане на лица над 18 г. от рискови групи със скринингови прегледи (дейност по т. 1.1.2. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ);

1.2. Насочване на лицата с висок риск към специалист кардиолог за допълнителни консултация и изследвания (дейност по т. 1.1.5. и т. 1.1.6. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ);

1.3. Провеждане на скринингови кампании за сърдечносъдови заболявания сред групи от здравото население (дейност по т. 1.1.7. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ).

За посочените дейности са предоставени **17 000 лв.**

Със Заповед №РД-01-458/11.08.2023 г. се възлага на РЗИ-Монтана:

1. Провеждане на дейности, насочени към ранно откриване на сърдечносъдови заболявания за:

1.1. Обхващане на лица над 18 г. от рискови групи със скринингови прегледи (дейност по т. 1.1.2. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ);

1.2. Насочване на лицата с висок риск към специалист кардиолог за допълнителни консултация и изследвания (дейност по т. 1.1.5. и т. 1.1.6. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ);

1.3. Провеждане на скринингови кампании за сърдечносъдови заболявания сред групи от здравото население (дейност по т. 1.1.7. от раздел III от Работната програма Приложение № 1 от НППХНБ).

За посочените дейности са предоставени **17 000 лв.**

3. Провеждане на дейности за ранно откриване на захарен диабет

Със Заповед №РД-01-612/08.11.2023 г. се възлага на РЗИ-Благоевград организиране на дейности от Раздел III, т. 3., т. 3.2., т. 3.3. и т. 3. 4. от Работната програма Приложение 1 от НППХНБ):

1. Измерване нивото на риска на лицата с повишен риск за захарен диабет: провеждане на изследвания, съгласно Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията;

2. Интервенция за намаляване на риска с цел превенция на развитието на захарен диабет тип 2:

2.1. Обучение за самонаблюдение и контрол на теглото, артериалното налягане и други;

2.2. Препоръки за начина на живот – хранене, двигателна активност, преустановяване на вредни навици, намаляване на нервно-психическото напрежение;

2.3. Преценка на необходимостта от консултация с ендокринолог и допълнителни изследвания;

2.4. Медикаментозна терапия при необходимост.

3. Провеждане на скринингови кампании за диабет тип 2 сред групи от здравото население на територията на област Благоевград.

За посочените дейности са предоставени **14 000 лв.**

4. Провеждане на дейности за ранно откриване на ХОББ

Със Заповед №РД-01-452/11.08.2023 г. се възлага на РЗИ-Враца:

1. Извършване на прегледи за развитие на хронични белодробни болести на високорискови лица, изброени в т. 4.2. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ, и насочване при необходимост към специалист по белодробни болести за диагностично уточняване и провеждане на специализирани изследвания (по дейност т. 4.5. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);

2. Извършване на прегледи на високорискови лица, изброени в т. 4.2. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ, за ранно откриване на интерстициалните белодробни болести и определяне на риск за развитие на прогресивни фиброзиращи интерстициални белодробни заболявания (дейност по т. 4.6. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);

3. Извършване при необходимост на спирометрия на диагностицираните пациенти с оглед определяне на прогресията (измерване на ФВК) и КАТ промени - загуба на обем и тракционни бронхиектазии (дейност по т. 4.7. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);

4. Организиране на кампании на територията на област Враца за белодробни болести (дейност по т. 4.8. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ).

За посочените дейности са предоставени **17 000 лв.**

Със Заповед №РД-01-452/11.08.2023 г. се възлага на РЗИ-Видин:

1. Извършване на прегледи за развитие на хронични белодробни болести на високорискови лица, изброени в т. 4.2. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ, и насочване при необходимост към специалист по белодробни болести за диагностично уточняване и провеждане на специализирани изследвания (по дейност т. 4.5. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);

2. Извършване на прегледи на високорискови лица, изброени в т. 4.2. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ, за ранно откриване на интерстициалните белодробни болести и определяне на риск за развитие на прогресивни фиброзиращи интерстициални белодробни заболявания (дейност по т. 4.6. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);

3. Извършване при необходимост на спирометрия на диагностицираните пациенти с оглед определяне на прогресията (измерване на ФВК) и КАТ промени - загуба на обем и тракционни бронхиектазии (дейност по т. 4.7. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ);

4. Да организира кампании на територията на област Видин за белодробни болести (дейност по т. 4.8. от раздел III от Работната програма, Приложение № 1 от НППХНБ).

За посочените дейности са предоставени **17 000 лв.**

6. ПРОБЛЕМИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ПРОГРАМАТА И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ТЯХНОТО ПРЕОДОЛЯВАНЕ

Проблемите, свързани с реализацията на дейностите по Програмата, са посочени в отчетните доклади на регионалните здравни инспекции за 2023 година:

- Основният проблем – човешките ресурси на всички нива (МЗ, РЗИ, НЦОЗА) за изпълнение на дейностите по промоция на здраве и профилактика на болестите са силно ограничени. Липсват достатъчно експерти, които да съдействат за управлението, координацията и реализирането на програмата;
- Понижен е интересът за заемане на позиции, свързани с промоцията на здраве и превенцията на болестите в РЗИ и има текучество на кадри, поради ниско заплащане.
- Постоянен е проблемът за финансирането на дейностите по Програмата – финансира се малка част от заложените по програмата дейности, с недостатъчно средства.
- Липсват или са с ограничен тираж актуални образователни и информационни печатни материали, учебни помагала, компютърни игри, дискове с информационни и

образователни материали, документални филми, аудио- и видеоклипове, и др., предназначени за различни целеви групи.

- Необходимо е още повече гласност и активно участие в националните ефирни и електронни медии на *водещи специалисти по програмата* за профилактика и превенция на основните рискови фактори, причина за основни хронични незаразни заболявания, с цел утвърждаване на здравословен начин на живот

Осигуреното финансиране на дейности по НППХНБ, макар и недостатъчно, направи възможно провеждането на устойчиви и ефективни инициативи сред населението.

Проблемите в дейността и материалната база на ККОТ остават същите:

- *Недостатъчен кадрови потенциал* (В четири РЗИ ККОТ не функционира, поради липса на консултант, в останалите РЗИ консултантите са психолози, но където няма, тази дейност се извършва от еколози, биолози, педагог и инспектори; само в 2 РЗИ разполагат с лекари-консултанти).
- *Липсват самостоятелно обособени помещения, необходими за извършване на специфичната дейност на ККОТ в по-голямата част от РЗИ.*
- В последните години много актуална и ефективна стана „изнесената“ форма на работа на Кабинетите на терен, по-близо до хората, в административни, обществени и производствени обекти и на открито. Все още е *недостатъчна информираността* на населението за ККОТ, неговите функции, цели и метод на работа.

Предложения за оптимизиране на дейностите по Програмата

- *Ефективно управление* на програмата чрез регулярни срещи на Националния програмен съвет и на областните програмни съвети; широко обсъждане при планирането на дейности.
- Адекватно, своевременно и в пълен обем *финансиране* на дейностите по програмата. Регламентиране на финансирането на дълготрайни активи, свързани с дейностите по програмата.
- *Политика за адекватно заплащане на труда* на работещите в РЗИ, НЦОЗА и другите национални центрове към МЗ.

- Идентификация и въвеждане в МЗ/РЗИ/НЗОК/ОПЛ на индикатори за оценка на риска, в т.ч. адекватни индикатори и критерии за оценка и мониторинг на кърменето, храненето и хранителния статус на различни групи от населението.
- *Повишаване на капацитета* на медицинските и немедицинските специалисти, ангажирани с реализирането на дейностите по програмата.
- Изграждане на *ефективни механизми за мониторинг и оценка* на Програмата.

Предложения за подобряване на дейността на ККОТ

- Повишаване на квалификацията на служителите, работещи в ККОТ, чрез ежегодни обучения в НЦОЗА за придобиване на нови знания и информация, и практически умения в посочената област.
- Възстановяване на национално ниво на успешно провежданата и резултатна кампания с конкурсен характер за отказване от тютюнопушене „Спри и спечели“.
- Рекламирање на местно и национално ниво на дейността на ККОТ чрез средствата за масова информация и интернет сайтове. Изготвяне на рекламни печатни материали и тяхното разпространение сред населението.
- По възможност обособяване на самостоятелни помещения за ККОТ в РЗИ.
- Закупуване на портативни спирометри (за измерване на белодробен обем) с цел скрининг при пушачи и демонстриране на негативното влияние върху дихателната система – за използване в кабинета или в акции/ кампании сред гражданите.
- Осигуряване на калибриране на апаратите “Smokerlyzer” (за измерване на въглероден монооксид в издишания въздух и въглексихемоглобин в кръвта).